

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

**Збірник наукових праць
учасників круглого столу
«Актуальні проблеми
психології в умовах
кризових ситуацій»**

КИЇВ-2022

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

УДК 159.9 (043.2)

ББК 88.4я43

М 43

Рецензенти:

Андрущенко Т.В. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичної психології та міжнародних відносин, Факультет психології НПУ імені М. П. Драгоманова;

Мозгова Г.П. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психосоматики та психологічної реабілітації, Факультет психології НПУ імені М. П. Драгоманова.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету психології
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 4 від 31 жовтня 2022 р.).

А 43 **Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій:**
збірник наукових праць учасників круглого столу (9 листопада 2022 року, м. Київ) [Електронне видання] / Ред. колегія: Вольнова Л.М., Ковчина І.М., Панченко М.В., Брожек Т.Р. – Київ, 2022. – 86 с.

Збірник містить тези доповідей учасників круглого столу та охоплює проблемні питання, що стосуються вербальних і невербальних засобів впливу у процесі надання психологічної допомоги, професійного вигорання спеціалістів допоміжних професій та шляхів його подолання, актуальних проблем соціалізації особистості у військовий час, а також психологічного аналізу різних аспектів міжнародних відносин.

© Колектив авторів, 2022

© НПУ імені М.П.Драгоманова, 2022

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

ЗМІСТ

<u>Секція «Психологія»</u>	
<i>Андросова Марія Ігорівна</i> - «Роль гендерних стереотипів у міжособистісному спілкуванні»	6
<i>Брожек Олександр Андрійович</i> – «Проблема емоційного вигорання психолога-консультанта в сучасних кризових умовах»	8
<i>Брожек Тетяна Романівна</i> – «Особливості впливу інтернет-спілкування на розвиток ЕІ в умовах інформаційної війни»	10
<i>Вержук Анна Вячеславівна</i> – «Професійна ідентичність як чинник стійкості до професійного вигорання психологів»	13
<i>Вольнова Леся Миколаївна</i> – «Почуття невизначеності як характеристика життя в умовах війни»	16
<i>Гавриленко Аліна Вадимівна</i> – «Ненормативна лексика як специфічний засіб компенсації негативних емоцій»	19
<i>Козолуп Ангеліна Вікторівна</i> – «Комунікативна компетентність психолога як чинник ефективності психологічної взаємодії»	21
<i>Кричовська Романа Романівна</i> - «Особливості використання вербальних і невербальних засобів комунікації у кризовому консультуванні»	24
<i>Липчак Наталія Олександрівна</i> – «Особливості емоційної сфери осіб юнацького віку в кризових умовах та їх корекція засобами арт-терапії»	26
<i>Маликіна Надія Ігорівна</i> – «Психологічні чинники виникнення агресивної поведінки у осіб юнацького віку»	28
<i>Муха Анастасія Олександрівна</i> - «Особливості надання першої психологічної допомоги молодшим школярам»	30
<i>Орловська Станіслава Юрійвна</i> – «Психологічні особливості публічної комунікації у сфері благодійності»	32
<i>Остапенко Олександра Володимирівна</i> – «Профілактика професійного вигорання спеціалістів допоміжних професій»	35
<i>Перінський Кирило Сергійович</i> – «Психологічні особливості опору особистості одужанню від залежності»	37
<i>Руднік Юлія Вікторівна</i> - «Особливості розвитку емпатії у психологів-консультантів»	40
<i>Рухадзе Ірина Олександрівна</i> – «Емоційний інтелект працівників як чинник командоутворення в організації»	42
<i>Фадєєва Анна Сергійвна</i> – «Психологічні особливості соціалізації студентів-психологів в умовах війни»	44
<i>Шевченко Ірина Геннадіївна</i> – «Проблема вибору мови спілкування через призму теорії реактивності»	46
<i>Шевчук Вікторія Олегівна</i> - «Автентичність особистості як чинник її самоактуалізації»	49

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

Щербій Вікторія Володимирівна – «Збереження психологічного благополуччя в умовах війни»	51
<u>Секція «Міжнародні відносини»</u>	
Багдасарян Сєда Тигранівна – «Російська агресія в Україні: інформаційно-психологічний вимір»	55
Брухаль Софія Романівна – «Особливості врегулювання криз у діяльності НАТО і психологічна підготовка його військ»	57
Гоменюк Анастасія Володимирівна - «Конфлікти в міжнародних відносинах та політично-психологічні засоби їх врегулювання»	59
Кілімович Катерина Сергіївна - «Гібридні загрози Україні: психологічний аспект»	60
Лобатенко Олександра Максимівна – «Міжнародний суд як головний судовий орган Організації Об'єднаних Націй: історично-психологічний аналіз»	62
Миколаюк Ірина Григорівна – «Державна символіка України, протокольні норми її використання, а також їх психологічний зміст»	67
Непийвода Анна Олександрівна - «Аналіз дипломатичної діяльності Великобританії під час кризи: психолого-політичний аспект»	69
Міткохер Олександра Сергіївна – «Проблема Тайваню у сучасних міжнародних відносинах: психолого-політичний аспект»	70
Петрова Маргарита Олександрівна - «Особливості зміцнення інформаційно-психологічної безпеки України: стан та перспективи»	72
Потужня Анастасія Олегівна – «Аналіз міжнародних відносин України з дружніми країнами під час воєнного стану: психологічний аспект»	74
Пугач Анна Володимирівна - «Дипломатично-психологічні прийоми як форма дипломатичної діяльності (протокольний аспект)»	76
Скиба Михайло Едуардович - «Виникнення передових технологій та утворення нових загроз: політико-психологічні наслідки»	78
Федоренко Олексій Анатолійович – «Актуальні проблеми формування компетентностей у міжнародників на факультеті психології в кризових умовах»	81
Шуманова Анна Леонідівна – «Місце і роль НАТО в системі глобальної і європейської безпеки: психологічний аспект»	84

Секція «Психологія»

*Андросова Марія Ігорівна,
студентка 3 курсу бакалаврату
ОПП «Психологічне консультування»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова*

Науковий керівник:
*кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович
НПУ імені М.П. Драгоманова*

«Роль гендерних стереотипів у міжособистісному спілкуванні»

Актуальність проблеми. Наша сучасність є швидкоплинною. Ми спостерігаємо як зникають старі моделі поведінки, як люди змінюють свої погляди та уявлення про світ. Зокрема, особливо гостро постає проблема стереотипізації та гендерної нерівності у суспільстві. У свою чергу, проблема гендерної нерівності є особливо актуальна через впровадження демократичних цінностей у багатьох країнах світу, зокрема й в Україні.

Виклад основного матеріалу. Складно не помітити як за останні роки змінилося уявлення щодо понять “жінка” та “чоловік”, щодо їх призначення та ролі в суспільстві. Ми розуміємо, що занадто узагальнені уявлення про світ, а також різні упередження заважають нам об’єктивно сприймати людей та їх вчинки. Очевидно що старі моделі гендерної поведінки вже є неактуальними, але нового чіткого уявлення про поведінку чоловіків та жінок ще немає.

У суспільстві образи чоловіка і жінки конструюються і закріплюються у вигляді гендерних стереотипів які проявляються в ході взаємодії людей і накладають відбиток на характер цієї взаємодії. Гендерні стереотипи є фундаментом, що визначає особливості сприйняття самого себе, інших і всього комплексу соціальних взаємодій. Взаємодія з урахуванням гендерних відносин розкладається таким чином: об’єктивний бік – сконструйовані гендерні стереотипи, суб’єктивний – взаємні очікування індивідів щодо відповідного гендеру поведінки. Гендерні конфлікти часто виникають через різницю в сприйнятті один одного, формуються неузгоджені очікування на міжрольовому і внутрішньоособистісному рівнях.

Нав’язані людям статеві упередження часто відображають помилкові твердження про поведінкові, зокрема комунікативні, стратегії чоловіків і жінок, що, зазвичай, стають причиною конфліктів між ними. Услід за науковцями (Ш. Берн, М. Кімел, Н. Лавриненко, Д. Майєрс, Н. Обрикова, В. Сокольська та ін.) [3], виділимо низку найпоширеніших гендерних міфів та визначимо їх вплив на процес міжособистісного спілкування: нездоланність відмінностей

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

між чоловіками та жінками як біологічно зумовлених (насправді рольова поведінка чоловіків і жінок більше пов'язана з їхнім вихованням, соціалізацією, а не статтю); нижчий рівень інтелекту, логічного й раціонального мислення, фахової компетентності жінок (досвід доводить недоречність такого твердження, оскільки успішність жінок у спілкуванні й професії відповідає тим самим критеріям, що і у чоловіків); менша емоційність, емпатійність чоловіків (вироблена соціумом вимога до хлопчиків бути емоційно стриманими у комунікації та житті загалом); культивована суспільством суто жіноча потреба у сім'ї, материнстві (створення удаваної картинки про відсутність у чоловіків бажання мати родину, прив'язуватися до когось почуттями). Названі гендерні стереотипи обмежують особистість, викривлюють процес її виховання й соціалізації, ускладнюють взаємодію між людьми.

Беручи до уваги той факт що гендерні стереотипи виступають як кліше мислення, можемо ствердити наступну ідею. Коли ми керуємось гендерними стереотипами у сприйнятті партнера по взаємодії, в нас не залишається можливості сприймати особистість безпосередньо, без упереджень та закладених установок. На момент знайомства, не знаючи про людину нічого, можемо вже накопичувати про неї інформацію. І тоді ми керуємось не тільки враженнями від безпосередньої взаємодії із людиною, а й наявними у нас установками відносно неї.

Висновки. Тобто, розглянувши найважливіші дослідження по темі впливу гендерних стереотипів на взаємодію між людьми, можемо ствердити наступне. Ми точно встановили факт впливу гендерних стереотипів на міжособистісну взаємодію та сприйняття людей один одним. Виходячи із цього можемо охарактеризувати вплив гендерних стереотипів як негативний. Тому що сприйняття іншої людини, крізь призму таких узагальнених, та іноді викривлених уявлень як стереотип, призводить до підвищення рівня суб'єктивності сприйняття. Адже ті стереотипи, які ми маємо на сьогоднішній день у суспільстві, давно не відповідають дійсності. Крім викривлення сприйняття, вони не мають під собою достатньої доказової бази для достовірності закладеної в них інформації.

Список використаних джерел:

1. Вітюк Н. Р. Гендерні особливості поведінки учасників конфліктних ситуацій. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. 2008. С. 73–83.
2. Горенко М. В. Негативний вплив гендерних стереотипів на розвиток особистості. *Соціальна психологія, психологія соціальної роботи*, 4 жовт. 2014 р.
3. Перхайло Н. А. Деструктивний вплив гендерних міфів на міжособистісну комунікацію. *The 7th International scientific and practical conference "Actual trends of modern scientific research"*. MDPC Publishing, Munich, Germany. (February 14-16), 2021.

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

Брожек Олександр Андрійович,
студент 1 курсу аспірантури,
ОНП «Психологія»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович,
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Проблема емоційного вигорання психолога-консультанта в сучасних кризових умовах»

Актуальність проблеми. Життя людини ХХІ століття сповнене невизначеності та тривоги про майбутнє, різних страхів та психологічних травм, які намагається вирішити особистість. У цьому прагненні вона звертається до представників допоміжних професій, бо в сучасних умовах війни людині без навичок самодопомоги та стресостійкості дуже важко вистояти. Саме тому, спеціалісти цих професій потребують значних затрат особистісних ресурсів при вирішенні конкретних професійних цілей. Безумовно, ці ресурси повинні регулярно відновлюватися, бо в іншому випадку виникає багато професійних проблем. Якщо говорити саме про психологів-консультантів, то дане питання ще більше набуває своєї актуальності, оскільки ця професія передбачає надання короткотривалої кризової психологічної допомоги та підтримки. Тобто, відноситься до видів діяльності, де навантаження на психіку спеціаліста є не її побічним ефектом чи негативним наслідком, а за своєю природою закладене в основу цієї професії. Особливість роботи таких спеціалістів полягає у тому, що вони «лікують» клієнта за допомогою власної психіки. Іншими словами, вони є інструментом для вирішення психологічних проблем клієнта в сучасних кризових умовах. В межах останніх ми розглядаємо конкретні несприятливі зовнішні зміни, які впливають на психофізичне самопочуття та психологічне відчуття безпеки особистості.

Ступінь розроблення проблеми. На сьогодні поняття «емоційне вигорання» розглядається в межах визначення поняття «професійна деформація». Саме тому, уявлення про нього, погляди на причини його виникнення досі не сформувалися. Дану проблему у своїх роботах розглядає: Є.М. Борисова, Е.Ф. Зеєр, Є.О. Клімов, О.К. Маркова, М.С. Пряжников та інші, а якщо вивчати особливості професійної деформації психолога-консультанта то варто звернути увагу на праці Г.С. Абрамової, О.Є. Сапогової, П.П. Горностая, І.С. Булах та інших.

Більшість українських психологів (С.В. Васьківська, П.П. Горностай) вважають, що сучасні психологи-консультанти безумовно, схильні до феномену

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

«емоційного вигорання», оскільки їхня професійна діяльність потребує постійної емоційної включеності в ситуацію і переживання клієнтів, пов'язана з кризовими станами і темами: смерті, згвалтування, горя, втрати, тощо. Поняття «емоційне вигорання» ми розглядаємо як один із видів професійних деструкцій, що проявляються через зміни у ставленні фахівця до клієнта, його психологічної проблеми та до самого себе. Розширено дане поняття у своїй праці розглядають американські вчені побічно визначаючи емоційне вигорання як психологічний та фізіологічний стан, що характеризується втому, підвищеною дратівливістю та агресією, а також втратою інтересів. Даний феномен викликає у людини втрату відчуття сенсу у власних діях, і негативно впливає на всі сфери життя [2, с. 2-3].

Український вчений П.П. Горностаєв стверджував, що емоційне вигорання психолога-консультанта виявляється через ряд емоційних проблем (дратівливість, поганий настрій, тощо), зниження самооцінки, появу сумнівів у психолога при здійсненні професійної діяльності, зниженні мотивації до роботи (інколи втрачається інтерес), при появі негативного ставлення до людей, особливо до клієнтів, також можуть спостерігатися фізіологічні прояви: погане самопочуття, втомленість, почуття особистої неспроможності [1, с. 41-46].

Виклад основного матеріалу. На основі теоретичного аналізу літератури ми визначили основні особливості прояву емоційного вигорання у сучасного психолога-консультанта, серед яких втрата здатності до прояву емпатії та співчуття, постійна нав'язлива позиція «Рятівника», нездатність якісно застосовувати професійні знання та навички у діяльності, виражена тривожність з приводу власної професійної нереалізованості, зневажливе ставлення до бажань та прагнень клієнта, прагнення розв'язати власні психологічні проблеми та прожити емоційні реакції за допомогою клієнта, прояв негативного ставлення до клієнтів та їх проблем, обезцінювання консультативних зустрічей, емоційна фрустрація; та побічні особливості прояву професійних деструкцій: відсутність відчуття межі своїх обмежень та затягування термінів консультативних сесій, самовпевненість у власній безпомилковості при вирішенні професійних задач (як результат завищеної самооцінки), надмірна невпевненість при вирішенні консультативних цілей (як результат заниженої самооцінки), надання власній діяльності надконтролю, може спостерігатися застосування надто директивних методів у роботі, які можуть лише загострювати проблему клієнта, постійна позиція фахівця, небажання спілкуватися «мовою» клієнта, порушення психоконсультативної дистанції з клієнтом («втрата себе в клієнті») [2, с. 220-225, 4].

Особливо необхідним є відстеження фізіологічних та емоційних наслідків перебування у стані емоційної спустошеності психологом-консультантом. Як ми вже розглянули, це може проявлятися у зміні настрою, появі сумнівів при здійсненні професійної діяльності, у процесі взаємодії з колегами та клієнтами в ході розв'язання психологічних проблем. Відстеження цих важливих сигналів допоможе запобігти швидкому вигоранню психолога, бо будь-які нереалізовані

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

емоції та складні емоційні стани можуть погіршити стан спеціаліста ввігнавши його в професійну кризу.

На основі цього, можна дотримуватися ряду психогігієнічних заходів з метою зменшення впливу на особистість фахівця: по-перше, важливо культивувати інші інтереси, які будуть пов'язані не лише з консультуванням. По-друге, психолог повинен вносити зміни у власну професійну діяльність та реалізовувати особисті прагнення. По-третє, він повинен бути активним у соціальних зв'язках, мати кілька друзів (бажано іншої професії). Важливо брати активну участь у роботі професійної групи, або надавати перевагу роботі з супервізором для того, щоб систематично обговорювати наявні особисті проблеми, які виникають при здійсненні кризової консультативної діяльності. Не менш важливим також є постійна підтримка стану власного здоров'я, тобто правильне дотримання режиму сну і харчування.

Список використаних джерел:

1. Горностай П. П. Консультативная психология: Теория и практика проблемного подхода. Киев: Ника-Центр, 2018. – 400 с.
2. Консультативна психологія: навч. посібник / І.С. Булах, В.У.Кузьменко, Е.О. Помиткін та інші. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2020. 459 с.
3. Allwood С.М., Geisler М.,Buratti S. The relationship between personality, work, and personal factors to burnout among clinical psychologists: exploring gender differences in Sweden. *Counselling Psychology Quaterly*. 2020. P. 1 – 20.
4. Third Annual International Conference «Early Childhood Care and Education». *Category «Professional Deformation» in Psychology*. Volume 146, [Internet resource]. – 486 pg. (25 August 2014). Access mode: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042814047831>.

Брожек Тетяна Романівна,
*студентка 2 курсу магістратури,
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П. Драгоманова*

Науковий керівник:
*кандидат психологічних наук, доцент
Лупійко Людмила Василівна,
НПУ імені М.П. Драгоманова*

«Особливості впливу інтернет-спілкування на розвиток ЕІ в умовах інформаційної війни»

Актуальність проблеми. На сучасну особистість впливає безліч зовнішніх та внутрішніх чинників, які обумовлюють її формування та розвиток. Разом з тим, є й такі фактори, які сповільнюють даний процес, викликаючи безліч

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

деструкцій та відхилень. Як відомо, важливим феноменом, який розвивається в особистості протягом життя, є емоційний інтелект (далі ЕІ). В межах нашої теми ми розглядаємо його як особливу здатність усвідомлювати свої почуття та переживання, вміння ефективно їх використовувати, керувати ними у міжособистісній взаємодії та успішно контактувати з іншими особами. На формування даного особистісного конструкту впливає ряд зовнішніх чинників, особливо тих, які передбачають активну комунікацію та взаємний обмін інформацією. В умовах воєнного стану таке спілкування здійснюється переважно в інтернет-просторі. Воно сповнене безліччю неекологічної інформації та сукупності фейків, які впливають на емоційну сферу особистості та її розвиток загалом. Саме тому, особливо актуальним дане питання є в умовах інформаційної війни, що розгортається на тлі війни в Україні. Адже сучасна особистість фактично перебуває в постійному стані тривоги, невизначеності, емоційному виснаженні та стресі, які постійно коливаються, в залежності від тієї інформації, яку отримує та споживає людина.

Ступінь розроблення проблеми. Останніми роками зросла кількість досліджень, які вивчають вплив інформаційних технологій на психічне здоров'я особистості та її ЕІ. Зважаючи на стрімке зростання кількості користувачів Інтернету, D. T. Shek та L. Yu зауважили, що інтернет-комунікація є гострою проблемою в усьому світі, особливо серед підлітків та юнаків, оскільки вони більше адаптовані до сучасних технологій і гнучкіше користуються месенджерами та соціальними мережами не фільтруючи потокову інформацію. S.C. Milford помітив, що студенти звикають використовувати різні типи соціальних медіа (наприклад, блоги, соціальні мережі та форуми) для різних цілей, таких як розвага, навчання та спілкування. Однак американські психологи також припускають, що часте проведення часу в Інтернеті завдає шкоди навчанню, роботі та стосункам. Поняття «інтернет-спілкування» у своїх працях розглядає ряд вчених, таких як: П. Вінтерхофф-Шпурк, А.А. Засекін, Ю.М. Кузнецова, М.М. Назар, П. Уоллес, на основі аналізу їх праць можна визначити дане поняття як процес віртуальної взаємодії, що дозволяє передавати та отримувати інформацію, здійснювати часткову онлайн-презентацію та соціальне порівняння, реалізовувати різні соціальні ролі. В результаті подібних порівнянь та проявів у особистості формується самооцінка, самоствавлення, а текстові повідомлення співрозмовника можуть впливати на його емоційний стан, і, відповідно, на стан ЕІ загалом.

Виклад основного матеріалу. В структурі ЕІ за дослідженнями відомих психологів (І.М. Андреева, Д. Гоулман, Д.В. Люсін, М.О. Манойлова) знаходиться безліч компонентів, але вони загалом охоплюють такі важливі області індивідуальності як її самосвідомість, саморегуляцію, мотивацію, емпатію та соціальні навички. Даний феномен розвивається переважно у процесі здійснення міжособистісної комунікації, але остання надто перейшла в інформаційний контекст та втратила власне першочергове значення. Відповідно, більшість сучасних людей, залежних від Інтернету, страждають від

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

відсутності навичок спілкування та емоційних навичок, тісно пов'язаних з емоційним інтелектом. В межах досліджень сучасних американських психологів (AbdelKader Wafaa, Chan, Gonzales, Hancock, Stephen, Wilcox, тощо) постулює думка про те, що інтернет-взаємодія позитивно впливає на розвиток критичного мислення та перцептивні навички (дозволяє користувачам переглядати думки інших людей, що може призвести до вищого рівня розуміння їх точки зору), розширення емоційного спектру (через застосування в листуваннях різних емоцій та гіфок), формування соціальних ролей (особистість може бути в мережі ким завгодно), зниження соціальної тривожності. Разом з тим, варто виокремити ряд психологічних особливостей, які негативно впливають на розвиток ЕІ у процесі інтернет-взаємодії: зниження самооцінки (через здійснення оцінки профілю користувачів в еквіваленті лайків та коментарів), відчуття «спостереження» в листуванні (відчуття незацікавленості зі сторони співрозмовника, відсутності емпатійності та емоційного вкладу), відчуття соціального перевантаження (у результаті постійної необхідності коментувати публікації друзів, вирішувати проблеми інших користувачів, бути відповідальним перед ними), соціальної самотності (індивід може відчувати спустошення, на фоні всіх інших наявних новин в інформаційному просторі), активізація образливих емоцій в особистості (співрозмовники відчують заздрість до показаного щастя інших у соціальних медіа, включно з історіями їхнього дозвілля та способів соціалізації), поява агресивної поведінки та роздратування (у результаті обміну політичною інформацією, постановкою дебатів, тощо).

У контексті сучасних кризових умов медіа вплив є дедалі агресивнішим, гострішим та інформаційно перенавантаженим. Зокрема, в умовах інформаційної війни відбувається вплив на форму текстових повідомлень, механізми їх передачі, зберігання, опрацювання даних тощо; відбувається блокування певних екологічних повідомлень (з метою поширення дезінформації); вплив на зміст повідомлень шляхом проведення через проукраїнські джерела (для деструктивного інформаційного впливу) – подібні тенденції спостерігаються як у різних публіках та веб-сайтах, які вивчає особистість так і у процесі здійснення інтернет-взаємодії. Саме тому, сучасний користувач повинен вміти критично оцінювати інформацію, не піддаватися раптовим емоційним сплескам та реакціям, і за допомогою різних екологічних способів (сублімація) знижувати рівень емоційної напруги.

Висновки. Отже, огляд сучасної літератури дозволяє констатувати, що інтернет-взаємодія сьогодні є особливим процесом, що здійснюється в специфічних умовах, які впливають не лише на психіку особистості, але й на формування її емоційних компетенцій та навичок. З одного боку, спостерігається їх позитивний ефект, оскільки особистість втамовує інформаційний голод та може підвищувати власну самооцінку, знижувати рівень стресу (у процесі комунікації з іншим користувачем). Але, з іншого боку, присутній чіткий негативний ефект такої взаємодії: коливання рівня

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

самооцінки, зниження рівня самоконтролю, особистісне обмеження через більше відчуття самотності та соціального порівняння, емоційна депривація. Для культивування виключно позитивного впливу на ЕІ, особистість повинна розвивати навички саморегуляції, самозаспокоєння та саморефлексії, що допоможе їй захиститися від різних інформаційних потоків та блокувати можливість непрямого впливу на процеси прийняття власних рішень.

Список використаних джерел:

1. Caplan S., High A. Online social interaction, psychosocial well-being, and problematic internet use. *Internet addiction: A handbook and guide to evaluation and treatment*. John Wiley & Sons Inc, Hoboken, NJ, US, 2011, Pp. 35–53.
2. Milford S. C., Vernon L., Scott J. J., Johnson N. F. An initial investigation into parental perceptions surrounding the impact of mobile media use on child behavior and executive functioning. *Human Behavior and Emerging Technologies*. 2022. Pp. 1–11.
3. Shek D. T., Yu L. Internet addiction phenomenon in early adolescents in Hong Kong. *The Scientific World Journal*. 2012, Article ID 104304, 9 pages.

Вержук Анна Вячеславівна
студентка 2 курсу магістратури
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович,
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Професійна ідентичність як чинник стійкості до професійного вигорання психологів»

Актуальність обраної теми обумовлена специфікою психологічної практики, її емоційною насиченістю, тісним міжособистісним зв'язком та високим відсотком факторів, що сприяють розвитку стресу. Стресові ситуації, що виникають на роботі, звичайне та часто виникаюче явище. Накопичення стресогенних факторів зумовлює вчинення професійного вигорання. Вивчення проблеми професійного вигорання пояснюється важливістю в забезпеченні адаптивних, ресурсних, продуктивних особистісних станів у спеціалістів допоміжних професій. Одне із значимих місць серед чинників запобігання професійного вигорання посідає як самовизначення особистості в житті, так і професійна ідентифікація.

Ступінь розроблення проблеми. Дослідженням проблематики професійного вигорання та гармонізації професійної діяльності психолога на

теренах нашої держави займаються Н.М. Булатевич, Н.В. Грисенко, Е.Л. Носенко, Ю.П. Жогно, О.М. Знанецька, Л.М. Карамушка, Т.В. Зайчикова, К.О. Малишева та інші науковці.

Значну увагу дослідженню становлення професійної ідентичності приділяли такі вчені: Е. Еріксон, Дж. Марсія, А. Уотерман – поняття ідентичності; Л.Д. Столяренко, Ю. Поваренков, Є.О. Клімов, Л. Шнейдер – поняття професійної ідентичності; Н.Б. Кирпач, В.В. Волошина, О.А. Ляшенко – професійна ідентичність майбутніх психологів, психотерапевтів.

Виклад основного матеріалу. Поняття «професійна ідентичність» розуміється як результат процесів професійного самовизначення, персоналізації та самоорганізації. Проявом професійної ідентичності можна вважати усвідомлення представником певної професії своєї трудової діяльності; ототожнення та диференціація себе з професійною діяльністю та професійною спільнотою; виокремлення «професійного образу Я» [4].

Зрозумілим залишається факт, що професійна діяльність дорослої людини займає більшу частину її життя. Від трудової діяльності залежить як рівень самореалізації так і якість життя. У межах нашої країни сформувалось певне соціальне правило (яке зумовлюється ментальністю та культурою), що потрібно багато та старанно працювати. Відтак, одним з актуальних атрибутів професійної діяльності виступає професійна деформація, вигорання.

Професійне вигорання розглядається як психологічний стан особистості, пов'язаний з неспроможністю особистості ефективно та кваліфіковано виконувати професійну діяльність. Даний стан зумовлюється перенапруженням, передусім, мотиваційно-сисловою та емоційно-вольовою сфер. Основний «механізм» вигорання визначається «неефективністю» та перевантаженням зусиль, що прикладає особистість для досягнення очікуваного нею результату [4].

Вчені стверджують, що професійне вигорання є небезпечним, так як несе вплив на всі сфери життєдіяльності людини. Без профілактичної роботи над синдромом вигорання, людина відчуває емоційне та фізичне виснаження, що призводить до поганого самопочуття, а ігнорування факту вигорання – до втрати інтересу у професійній діяльності та бажання змінити професію. Синдром вигорання проявляється перш за все в ситуаціях, коли потрібна міжособистісна взаємодія. Професія психолога в цьому аспекті найбільш показова [3].

Виділяють наступні ознаки професійного вигорання:

- психофізичні прояви: нестача сил, відчуття постійної втоми, зниження рівня активності, зміна сприйняття та реактивності;
- соціально-психологічні прояви: апатія, смуток, байдужість, нудьга, відсутність ініціативності, негативні емоції при думці про роботу, відчуття пригніченості;
- поведінкові прояви: підвищена роздратованість та нестриманість поведінкових реакцій, втрата сенсу, скептицизм, зниження енергії та ентузіазму

до професійної діяльності та праці взагалі, байдужість до результатів, зловживання алкоголем, збільшення кількості часу паління засобів [1].

Фактори, які провокують виникнення професійного вигорання: знецінення та невизнання заслуг фахівця, некомфортні умови праці, невідповідність морально-етичних вимог до професії реальній ситуації (соціальний фактор); риси особистості, характер (особистісний фактор); важке оточення(колеги), відсутність взаємодопомоги та підтримки (фактор середовища, місця роботи) [4].

Фактори стійкості до професійного вигорання: високі показники професійного розвитку(кар'єрний ріст); достатня особистісна адаптивність та професійна мобільність; досвід успішного подолання професійних стресів; оптимізм; якісні показники здоров'я та активний спосіб життя; самооцінка та впевненість у собі [2]. Помітними є серед факторів стійкості до професійного вигорання є структурні складові професійної ідентичності.

Підсумовуючи вищезгадане, зазначимо, що професійна ідентичність трактується усвідомленням особистістю себе в професійній діяльності, вибір способу та реалізація його через взаємодію з навколишнім світом та, відповідно, відчуття задоволеності власною професією. Важливою складовою професійної ідентичності є реалізація себе як професіонала – здатність до прийняття ексклюзивних професійних рішень є такий рівень володіння професійною компетентністю, що дозволить креативно, з врахуванням конкретних обставин професійної ситуації, обирати кваліфікаційно правильні рішення в межах моделі визначених протоколів.

Помітним є взаємозв'язок професійної ідентичності та емоційного (професійного) вигорання: розвинена професійна ідентичність (розуміння власної професійної ролі, усвідомлення власних сил та кваліфікаційних можливостей, прав та обов'язків в професійній діяльності, професійна грамотність) виступає фактором стійкості та знижує ймовірність виникнення професійного вигорання.

Список використаних джерел:

1. Білера Н. В. Основні напрями профілактики синдрому професійного вигорання у військовослужбовців. *Медицина третього тисячоліття : матеріали міжвузівської конференції молодих вчених та студентів*. Харків : ХНМУ, 22–24 січня 2018 р. С. 285.
2. Дудяк В. Емоційне вигорання. Київ: Главник, 2007. 128 с.
3. Дьоміна Г. А. Психологічні особливості розвитку вольових якостей майбутніх фахівців соціальної сфери. *Вісник інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія : Збірник наукових праць*. Київ, 2014. Вип. 31, С. 118–123.
4. Мащак С. О. Професійне вигорання особистості як соціальнопсихологічна проблема. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 2 (1). С. 444-452.

Вольнова Леся Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Почуття невизначеності як характеристика життя в умовах війни»

Актуальність проблеми. Життя сповнене невизначеності та тривоги про майбутнє. Незалежно від того, чи стосується це глобальної пандемії, економіки чи ваших фінансів, здоров'я та стосунків, багато чого з того, що чекає попереду в житті, залишається невизначеним. Але люди схильні прагнути до безпеки. Ми хочемо почуватися в безпеці та мати відчуття контролю над своїм життям і благополуччям. Особиста невизначеність ставить під сумнів процес «створення сенсу» та значення, яке люди приписують своєму життю. «Наше «я» не обмежується тілом та світоглядом; наше я – це ще й проєкція власного майбутнього. Зараз в українців намагаються вкрасти це майбутнє», – пояснює військовий психолог і психотерапевт Олексій Карачинський [1]. У крайніх проявах це відчуття може призвести до неоптимального прийняття рішень, негативного впливу на щоденну життєдіяльність, погіршення самопочуття та вияв чи загострення психопатології. Саме тому так важливо розібратися, що ж це за феномен і чи можемо ми його опанувати.

Ступінь розроблення проблеми. З початком воєнних дій в Інтернет-мережі з'явилося досить багато публікацій вітчизняних журналістів, психологів та інших зацікавлених осіб про життя у невизначеності, тривожність, безсилля, невпевненість, хвилювання та інші негативні емоції під час війни. Водночас тлумачення даного психологічного феномена ми знаходимо передусім у зарубіжних джерелах. Зокрема, Йоав Бар-Анан, Тімоті Вілсон та Деніел Гілберт вказують, що *невизначеність* означає стан організму, якому бракує інформації про те, де, коли, як і чому відбулася чи відбудеться подія; це аверсивний стан (тобто пов'язаний з відчуттям неприязні, огиди), а тому люди мотивовані його зменшити [3]. Визначення цього поняття в Електронному словнику Merriam-Webster підкреслює важливу характеристику невизначеності – вона є станом, зумовленим суб'єктивним когнітивним досвідом людей, а не властивістю об'єктивного матеріального світу. Звідси маємо припущення про те, що оцінка життєвих ситуацій як непередбачуваних, а, отже, небезпечних, залежить від самих людей: є ті, які люблять ризикувати та жити в умовах невпевненості, для них негативного наповнення для невизначеності просто не існує; водночас є люди, схильні до чіткого планування, які вважають випадковості життя неприємними, пов'язаними зі страхом та ненадійністю та непостійністю.

Такі дослідники, як Пол Хан, Вільям Кляйн і Ніраджд Арора виокремлюють три різні джерела невизначеності:

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

- по-перше, це *ймовірність* (її також зазвичай називають ризиком), що виникає через випадковість або невідомість майбутнього;
- по-друге, це *неоднозначність*, яка виникає через обмеження надійності, достовірності або адекватності інформації про ймовірність (ризик);
- останнє джерело – *складність*, яка спричинена особливостями доступної інформації, труднощами її розуміння, як-от, численними можливими причинами чи наслідками [4].

Ерік Андерсон, Ніколас Карлтон, Майкл Діфенбах і Пол Хан акцентують свою увагу на змінах у п'яти ключових психологічних процесах, пов'язаних з невизначеністю:

- 1) зміни у розрахунку очікуваного значення ситуації та повідомлення про аверсивне (неприємне) передбачення її наслідків;
- 2) надпильність та підвищена увага до можливих загроз;
- 3) нездатність опанувати навички безпечної поведінки або нездатність регулювати свої реакції у безпечних ситуаціях;
- 4) посилене когнітивне та поведінкове уникнення ситуацій або інформації, що суперечить негативним прогнозам про майбутнє (що дозволяє негативним прогнозам зберігатися);
- 5) перебільшена фізіологічна та поведінкова реактивність в умовах невизначеності, що призводить до подальшого уникнення ситуацій, які сприймаються як невизначені [2].

Виклад основного матеріалу. Наведені вище ознаки свідчать про те, що для багатьох людей тривале перебування у ситуації невизначеності стає психотравматичним чинником, а поведінкові та емоційно-вольові наслідники дещо нагадують навіть посттравматичний стресовий розлад. Це пов'язано із тим, що тривале переживання невизначеності майбутнього викликає розгубленість та тривогу, мозок починає працювати в режимі стресу і стає важко ухвалювати рішення, загострюється почуття безпорадності. Щоб впоратися з цим станом багато хто «вмикає» фонове занепокоєння, яке на певний час створює враження, що ми певною мірою контролюємо невизначені обставини, можемо передбачити майбутнє та уникнути неприємних сюрпризів. Водночас відновити певний контроль над своїм життям можна змінивши, передусім, локус контролю «я» – що можу робити саме я?».

Можна кинути виклик своїй поведінці, щоб полегшити дискомфорт невизначеності, поставивши собі такі запитання:

1. Які переваги впевненості? Які недоліки? Життя може змінитися миттєво і воно наповнене несподіваними подіями та сюрпризами, але це не завжди погано.

2. У чому ми можемо бути абсолютно впевнені в житті? Правда полягає в тому, що як би ми не намагалися спланувати та підготуватися до кожного можливого результату, життя знайде спосіб нас здивувати. Будь-яке прагнення до впевненості насправді підживлює хвилювання та тривогу.

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

3. Наскільки обґрунтоване припущення про те, що кінцеві наслідки невизначеності завжди негативні? Яка ймовірність саме таких наслідків? Коли ми стикаємося з невизначеністю, то легко переоцінити ймовірність того, що станеться щось погане, і недооцінити свою здатність впоратися, якщо це станеться.

4. Які тригери посилення почуття невизначеності? Звісно, люди з песимістичними поглядами на життя гостріше сприйматимуть будь-яку неоднозначну ситуацію. Однак є і низка зовнішніх джерел, які можуть посилити невизначеність та, як результат, схильність до катастрофізації, зокрема, читання історій у ЗМІ, які зосереджуються на найгірших сценаріях, проведення часу в соціальних мережах серед чуток і фейків або навіть спілкування з друзями, що схильні до надмірного хвилювання [5].

Висновки. Важливим також є відстеження фізичних наслідків перебування у стані невизначеності. Це, наприклад, напруга в шиї або плечах, задишка, початок головного болю або відчуття порожнечі в животі. Це сигнали, щоб зробити паузу та визнати, що потрібно не просто заспокоїтися, а дозволити собі пожити у невизначеності. Адже будь-які витіснені емоції стають ще більш сильними, тому важливо прожити страх і невпевненість, почекавши, коли вони пройдуть. Спочатку може здаватися, що увага постійно буде повертатися до майбутніх страхів і тривог, але проживання теперішнього без страху майбутнього дозволить виробити нову розумову звичку, яка може допомогти позбутися невпевненості.

Список використаних джерел:

1. Міроненко Т. Тривога, невизначеність майбутнього, істерика. 11 найпоширеніших ментальних проблем через війну та способи їх вирішення від військового психолога. 16.03.22 [Електронний ресурс]. *Forbes*. URL: <https://forbes.ua/lifestyle/trivoga-neviznachenist-maybutnogo-isterika-11-nayposhirenishikh-mentalnikh-problem-cherez-viynu-ta-sposobi-ikh-virishennya-vid-viyskovogo-psikhologa-16032022-4701>
2. Anderson E. C., Carleton N., Diefenbach M., Han P. K. J. The Relationship Between Uncertainty and Affect [Electronic resource]. *Frontier Psychol., Sec. Theoretical and Philosophical Psychology*. 12 November. 2019. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.02504>
3. Bar-Anan Yoav, Wilson Timothy D., Gilbert Daniel T. The Feeling of Uncertainty Intensifies Affective Reactions [Electronic resource]. *Emotion. American Psychological Association*. 2009, Vol. 9, No. 1, 123–127. URL: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/3153298/Gilbert_FeelingUncertaintyIntensifies.pdf
4. Han P. K. J., Klein W. M. P. P., Arora N. K. Varieties of uncertainty in health care: a conceptual taxonomy [Electronic resource]. *Medical Decision Making*. 2011. Vol.31, Is.6. P.828–838. <https://doi.org/10.1177/0272989X10393976>
5. Robinson L., Smith M. Dealing with Uncertainty [Electronic resource]. *HelpGuide*. URL: <https://www.helpguide.org/articles/anxiety/dealing-with-uncertainty.htm>

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

Гавриленко Аліна Вадимівна,
студентка 3 курсу бакалаврату,
ОПП «Психологія»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вольнова Леся Миколаївна,
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Ненормативна лексика як специфічний засіб компенсації негативних емоцій»

Актуальність проблеми. В сучасному світі ненормативна лексика є досить поширеною і подекуди переходить до загальноживаної. Однак сприймається феномен вживання обценної лексики кожною людиною по-різному: хтось звик до використання нецензурної лайки і звертається до неї щоденно або і щогодинно, для когось вона є актуальною і дозволеною лиш в окремих випадках, а для декого вживання ненормативних висловів у своєму мовленні або ж у мовленні близьких є неприпустимим явищем.

Ставлення особистості до вживання і сприймання може змінюватись з часом під впливом певних подій. Так, у лютому, з початком повномасштабного вторгнення росії на територію України значна кількість людей, що мали негативне ставлення до використання обценної лексики, змінили його з негативного до нейтрального або позитивного. Це пов'язано з можливістю більш чітко, швидко і точно виразити негативні емоції досить екологічним шляхом, використавши вирази ненормативної лексики.

Ступінь розроблення проблеми. Питання впливу лайливих слів порушували у своїх працях чимало науковців: Л. Андерсон, І. Кон, В. Леві, Д. Річардсон, К. Ушинський, Н. Чепелева, З. Фрейд, Е. Фромм та ін. Водночас ми хочемо зосередитися на можливості її вживання в сучасних умовах перебування кожного українця, зокрема на такому аспекті: як нецензурна лексика допомагає психіці впоратися із щоденними прямими і непрямими викликами війни.

Виклад основного матеріалу. Попри на те, що здебільшого культурні норми мовлення оцінюють лайку як деструктивне явище, насправді вона приносить набагато менше шкоди і набагато більше користі ніж здається. Обценна лексика не несе великої загрози людині як така, негативно вона впливає на психіку у разі застосування її в образливому, знецінювальному, неповажному контексті. При цьому на людину, що її використовує, самі слова здійснюють значущий, часто позитивний вплив. Мозком людини «матюки»

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

сприймаються не просто як слова, а певні символи, сигнали, якими людина реагує на стресовий чинник, неначе тварина, яка у випадку надзвичайної ситуації видає звуки, не схожі на її звичну поведінку. Це можна спостерігати у домашніх улюбленців, коли ви випадково вдарили їх або прищемили їхню лапу [1; 3].

Тобто, можна вважати, що лайка є певним інстинктивним механізмом полегшення стресової ситуації. Із цим пов'язана «моральна легалізація» ненормативної лексики серед людей, що раніше ставилися до її вживання негативно. На власному досвіді люди розуміють, що одним чи кількома словами можна полегшити свій напружений стан, викликаний новиною, що засмучує, чи вибухом за вікном. Психіка знаходить спосіб швидко та екологічно полегшити стан тут і зараз, що позитивно відображається на загальному емоційному стані особистості. Разом із тим варто підкреслити, що лайливі слова втрачають свій магічний ефект з частотою їх використання – психіка до них адаптується і не сприймає як щось, що допомагає впоратися з негативними переживаннями. В такому разі не можна стверджувати, що в стресовій ситуації людині дійсно допоможе вживання ненормативної лексики [1].

Нецензурна лайка є традиційною розповсюдженою реакцією не тільки на емоційний, а й на фізичний біль, що, на жаль, також можуть відчувати люди в умовах війни. Р. Стівенс, Дж. Аткинс, А. Кінгстон провели серед студентів дослідження кореляції полегшення сприймання болю в залежності від використання чи невикористання нецензурної лайки [2]. Учасників експерименту попросили занурити руки в холодну воду і тримати їх в такому стані якомога довше. Досліджуваних було розділено на дві групи: першій пропонувалося скандувати нейтрально-забарвлені слова, другій – вирази нецензурної лексики. Студенти, що були у другій групі в середньому тримали руки в холодній воді на 40 секунд довше і описували свій біль легше, ніж студенти, яким не було дозволено використовувати лайку для потенційного полегшення свого стану. Науковці описують цей феномен так: ненормативна лексика не знижує біль, але оскільки вона у певний спосіб провокує стресові реакції в організмі, порушуючи зв'язок між страхом болю і відчуттям болю, підвищується толерантність до болю, а власне відчуття болю залишається таким самим.

Підсумовуючи, зазначимо, що попри загальну табуованість і локальну заборону лайливих слів, у деяких ситуаціях вони є простим і екологічним способом компенсації негативних емоцій та полегшення стресового стану в повсякденному житті, що доведено науковими дослідженнями. Утім їхня беззаперечна користь може втратитися з підвищенням частоти їхнього вживання, тож треба бути дбайливими щодо їхнього використання і консультуватись ними на користь власної психіки.

Список використаних джерел:

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

1. Joelving F. Why the #\$%! Do We Swear? For Pain Relief [Electronic resource]. *SCIENTIFIC AMERICAN*. 2009, July 12. URL: <https://www.scientificamerican.com/article/why-do-we-swear/>
2. Stephens R., Atkins J., Kingston A. Swearing as a response to pain [Electronic resource]. *Neuroreport*. 2009. №20(12). P. 1056–1060. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/19590391/>
3. Jay T., Janschewitz K. The Science of Swearing [Electronic resource]. *Association for Psychological science*. April 25, 2012. URL: <https://www.psychologicalscience.org/observer/the-science-of-swearing>

Козолун Ангеліна Вікторівна,
студентка 3 курсу бакалаврату,
ОПП «Психологія»
НПУ імені М. П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вольнова Леся Миколаївна,
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Комунікативна компетентність психолога як чинник ефективності психологічної взаємодії»

Актуальність проблеми. Робота психолога – це специфічний вид діяльності, який висуває багато вимог до особистості фахівця. Одна з таких вимог – комунікативна компетентність, оскільки незаперечним є місце комунікативної взаємодії фахівця в психологічному процесі надання допомоги клієнтам. Загалом у системі стосунків «психолог – клієнт» надзвичайно важливо те, як подає думки психолог, як він висловлюється та як за допомогою мовленнєвих умінь та навичок впливає на клієнта. Успішність роботи психолога багато в чому залежить від того, наскільки психологічно грамотно він вміє будувати міжособистісні взаємини, налагоджувати контакт з клієнтами, ставити запитання, вислуховувати, переконувати, навіювати віру і надію.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що до мовлення психолога є специфічні вимоги, які мають гнучко реалізовуватися в різних моделях поведінки та реакціях клієнтів. Загалом комунікативна компетентність психолога охоплює здатність налагоджувати і підтримувати контакт з клієнтом, його вміння керувати глибиною спілкування, розуміти та бути зрозумілим; також це певна сукупність знань, вмінь і навичок, що допомагають у побудові комунікації та роблять спілкування ефективним. Вона розглядається як один із чинників, який впливає на ефективність психологічної взаємодії та містить: по-перше, внутрішні засоби регуляції комунікативних дій, по-друге, знання, уміння і навички конструктивного спілкування та внутрішні ресурси, необхідні

для побудови ефективної комунікативної дії, по-третє, вміння орієнтуватися у різноманітних ситуаціях спілкування, спроможність ефективно взаємодіяти з клієнтом завдяки розумінню себе та інших, а також – адекватну орієнтацію людини у власному психологічному потенціалі, у потенціалі клієнта, у ситуації, готовність і вміння будувати ефективний контакт з людиною [2].

Основними чинниками, що забезпечують комунікативну компетентність психолога є емоційна стабільність, врівноваженість, відсутність імпульсивної, надмірної емоційної експресивності, зі збереженням контролю над емоційними реакціями і поведінкою в цілому. Емоційна стабільність допомагає створити сприятливе середовище для саморозкриття клієнта, викликаючи душевну гармонію та відчуття надійності.

Мовлення психолога повинно спонукати людину до пізнання та самопізнання, підштовхувати до розвитку та сприяти до активізації дій та змін, давати віру та оптимізм в думки та мислення людини. Комунікативна компетентність забезпечує взаєморозуміння, довіру у відносинах, ефективність у вирішенні поставлених завдань. Хороший психологічний контакт з клієнтом допомагає точніше та глибше зібрати анамнез, що надалі дозволяє отримати більш повне уявлення про клієнта, краще зрозуміти його цілі і мотиви.

До головних складових, що вказують на мовну компетентність фахівця, є комунікативна толерантність – повага, терпимість та поблажливості до різних думок та поведінкових реакцій, неупереджена оцінка особистості клієнта в цілому [2]. Також важливими ознаками, які є важливими в мовленні психолога, є гнучкість, вміння пояснити важливе та складне простими словами, тобто зрозумілість, красномовність, семантична насиченість, особистісна зацікавленість, ритмічність, впливовість [3]. Психологічною якістю, що забезпечує адекватну комунікацію в психологічному процесі, є емпатія - здібність до співпереживання, своєрідна психологічна «включеність» у світ переживань клієнта [1].

Важливе вміння не тільки психологічно правильно будувати відносини з клієнтом, але і здатність залишатися в рамках професійної ролі в процесі цих відносин, а, отже: зберігати професійну відстань у спілкуванні, уникати «панібратства», слідувати та дотримуватися мовної толерантності та професійної етики спілкування [1].

Не можемо не звернути увагу на важливість мовного етикету в професійній діяльності психолога, що передбачає вміння своєчасно та доцільно використовувати різноманітні методи та засоби впливу на клієнта, адекватно сприймати його та розуміти, вибудовувати ефективну взаємодію [1].

Щоб створити сприятливу психологічну атмосферу для сповіді клієнта важливою є вербальна підтримка того, що говорить і що робить клієнт під час консультативної сесії. Також необхідними є використання таких методів та технік як:

- «віддзеркалення» - помітний прийом повторення висловлювань і рухів клієнта, що викликає у клієнта відчуття, що його розуміють, відчують;

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

- «перепарафразування» сказаного клієнтом, призначене для пояснення і уточнення деяких смислів;
- «узагальнення» - для уточнення думки в узагальненій формі, розуміння основної суті;
- емоційна підтримка у вигляді активного слухання, зовнішнього невербального вираження зацікавленості та демонстрації співпереживання та позитивно-емоціональне підкріплення слів та дій клієнта, що допомагає показати, що слова клієнта не тільки почуті, але й правильно інтерпретовані;
- використання стимулюючих питань для прояснення думок клієнта, спонукання і настановлення на самоаналіз та глибинні пошуки смислів, причин виникнення проблеми; прийом використання в розмові з клієнтом особливостей його мови (правило говорити мовою партнера спілкування), за допомогою якого психолог вловлює стиль мови клієнта та починає розмовляти з ним на зрозумілій для нього мові [2].

Отже, мовна компетентність психолога є важливим аспектом ефективної взаємодії в психологічному процесі. Саме вона забезпечує психологічну спільність і більше взаєморозуміння між психологом та клієнтом, допомагає краще зрозуміти глибинні переживання клієнта, грамотно вибудовує взаємодію на основі етичних принципів, що сприяє створенню сприятливої атмосфери для розкриття клієнта та кращої роботи над його психологічними проблемами.

Список використаних джерел:

1. Колтунович Т. А. Етичний кодекс психолога : навч.-метод. посіб. Чернівці: Рута, 2007.
2. Москаленко В. В. Соціальна психологія. Підручник / Вид. 2-ге, випр. та доповн. Київ Центр учбової літератури, 2008. 688 с.
3. Психотерапія : підручник / Н. Ф. Каліна. Київ : Академвидав, 2010. 288 с.

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

Кричовська Романа Романівна,
студентка 2 курсу бакалаврату,
ОПП «Психологічне консультування»,
Факультету психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович,
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Особливості використання вербальних і невербальних засобів комунікації у кризовому консультуванні»

Актуальність проблеми. Сьогодні, в умовах війни, кризове консультування актуальне як ніколи, адже мета цього виду професійної допомоги – забезпечити підтримку людям, які переживають сильний стрес, допомогти їм відреагувати негативні емоції та полегшити гострий стан. Психологу-консультанту потрібно бути надзвичайно обережним, усвідомлювати вплив кризової ситуації та бути максимально ефективним в обмежений час консультації, а тому необхідно знати особливості використання вербальних та невербальних засобів комунікації з клієнтами, щоб мати змогу надати кваліфіковану термінову допомогу.

Ступінь розроблення проблеми. Значний внесок у розвиток досліджень з проблематики впливу вербальної і невербальної поведінки у свій час зробили І. Зязюн, Ф. Ісаєв, І. Підласний, Д.Т. Теппер, Муді Лахад, П. Екман, У. Фризер, Д. Келлі. Зокрема, за твердженням В. Бутенко, вербальне (лат. verbalis, від verbum – слово) спілкування – це процес взаємообміну інформацією за допомогою мови (усної, писемної, внутрішньої), який відбувається за своїми внутрішніми законами, вимагає активної розумової діяльності та ґрунтується на певній системі усталених норм. Вербальні засоби комунікації (мова, мовлення) утворюють знакову систему, найменшою предметно-значущою одиницею якої є слово (вислів), поєднане з іншими словами за правилами цієї самої знакової системи [1, с. 4].

Виклад основного матеріалу. Щодо використання комбінації засобів комунікації важливим є внесок ізраїльського психолога і психотравматолога Муді Лахада, який тривалий час вивчав вплив стресогенних ситуацій на поведінку людей. Він дійшов висновку, що кожна особистість має свою унікальну комбінацію ресурсів боротьби з несприятливими обставинами. Саме ця теза стала поштовхом для розробки BASIC Ph Model, ідея якої полягає визнанні здатності особистості протистояти будь-яким екстремальним ситуаціям у шести модальностях: В – Belief – Віра (цінності); А – Affect –

Почуття (емоції); S – Social – Соціум; I – Imagination – Уява; C – Cognition – Логіка (мислення); Ph – Physical – Тіло.

З-поміж різноманіття досліджень ефективності застосування моделі BASIC Ph вважаю важливим виділити роботу Микитенко Р.В., Грищенко О.С., Золоторьова П.В., Косолапова О.П., Гончар Ю.А. Працівники Старокостянтинівського військового госпіталю дійшли висновку, що модель BASIC Ph може успішно застосовуватись в роботі з учасниками бойових дій в Україні. Вона дає змогу психологу-консультанту проводити комплексну роботу: психодіагностику порушення опірності до кризової ситуації, проведення методик, які активізують канали BASIC (навчання навичкам самопомоги, арт-терапевтичні техніки, психоедукація, психологічна просвіта та інші) [2].

Без сумнівів, надзвичайно важливим у кризовому консультуванні є використання саме невербального впливу психолога. Зокрема, Дж. Келлі наголошував на тому, що ближча відстань до клієнта, присутність зорового контакту, злегка нахилений вперед тулуб і пряма орієнтація тіла включають невербальні поведінкові акти консультанта, які передають клієнту позитивне ставлення, і, таким чином, становлять фактори, які можуть прискорити терапевтичний процес взаємовідносин або зміцнення зв'язку консультант-клієнт, що особливо потрібно при терміновій кваліфікованій допомозі [3].

Неможливо не згадати терапевтичну дію мовчання. Його парадокс – інформація доходить до комуніката взагалі без використання слів. Використання тиші – один з найважливіших навиків психолога, звісно не у випадку порушення консультативного контакту. Пауза мовчання дає клієнту час для рефлексії, резюмування інсайтів, формуванню запитань, посилює емоційний зв'язок з консультантом, а також може вказувати про певний рівень поверхневості розмови.

Підсумовуючи, вважаю за потрібне зазначити, що вербальні і невербальні засоби комунікації – це не тільки джерело інформації для психолога, а й можливість її передачі клієнту. Особливо в кризовому консультуванні психолог повинен усвідомлювати, яким чином його дії у різних формах прояву можуть вплинути на процес роботи. Адже вербальні і невербальні засоби комунікації надзвичайно багатогранні, тому можуть мати колосальний ефект, як позитивний, так і негативний.

Список використаних джерел:

1. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2005. 329 с.
2. Микитенко Р., Грищенко О., Золоторьов П., Косолапов О., Гончар Ю. Застосування моделі basic ph в програмі психоневрологічної реабілітації учасників бойових дій на сході України. *Молодий вчений*. 2020. №6 (82). С.44-47. Режим доступу: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-6-82-9>
3. Kelly F. D. Nonverbal communication in the counseling and psychotherapeutic interaction. Unpublished doctoral dissertation. University of Massachusetts, 1971.

Липчак Наталія Олександрівна,
студентка 1 курсу магістратури,
ОПП «Психологія»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Дьоміна Ганна Анатоліївна
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Особливості емоційної сфери осіб юнацького віку в кризових умовах та їх корекція засобами арт-терапії»

Актуальність проблеми. Емоційна сфера є невід'ємною та вкрай важливою складовою психіки людини. Вона відіграє надзвичайно важливу роль для оптимального функціонування людини як особистості. І кожного дня, особливо в такий надскладний, військовий час, вона потерпає від впливу негативних чинників. Як свідчать дані вікової психології, емоційна сфера осіб юнацького віку є більш вразливою, порівняно з дорослою, вже сформованою особистістю. Тому вона потребує ще більшої уваги та вивчення дослідниками у сфері психологічної науки.

Ступінь розроблення проблеми. Дослідженням проблеми емоційної сфери осіб обраної вікової категорії займалися такі науковці як Мельничук І.В., Рева О.М., Ольховецький С.М., Ясточкіна І.А., Павлова І.Г. та інші. Ольховецький С.М. стверджує, що емоційні проблеми юнацького віку формуються в процесі набування життєвого досвіду з урахуванням особливостей соціальної ситуації розвитку [1]. Як показують дослідження Чернухи І.О., техніки арт-терапії із використанням образно-символічних форм полегшують виявлення глибинних сторін психіки людини, що є необхідним задля ефективної корекції емоційної сфери [4].

Виклад основного матеріалу. Виконавши теоретичний аналіз науково-психологічної літератури із питання особливостей емоційних проблем юнацького віку, можемо зазначити наступні положення:

- стійкість емоційної сфери юнаків має ряд специфічних індивідуально-типологічних відмінностей [3];
- емоційна зрілість визначається як характеристика рівня розвитку емоційної сфери в контексті відповідності емоційної реакції до обставин та соціокультурних умов. проявляється в специфіці вираження емоційної експресивності, саморегуляції та емпатії. емоційна зрілість особистості має вікові особливості, а саме в юнацькому віці характеризується значним розвитком особистісного рівня виявлення емоційної зрілості та переходом до

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

періоду автономно-збалансованого та максимально для даної особистості стійкого прояву емоційної зрілості [2].

- особистісна тривожність як порушення емоційної сфери у юнаків спричиняється психологічними чинниками, які поділяють на три групи: особистісні, адаптаційні та мотиваційні. вона проявляється емоційній, поведінковій та когнітивній сферах особистості. проте самі юнаки усвідомлюють прояви власної тривожності по-різному, в залежності від рівня її сформованості [5].

- вагомими детермінантами виникнення емоційних проблем в осіб юнацького віку є нестабільна самооцінка та невпевненість у майбутньому.

- ефективність проведеної психокорекційної роботи реалізовується шляхом застосування методів актуалізації творчого потенціалу та власної активності особистості [1].

Діагностико-корекційна робота із застосуванням засобів арт-терапії вибудовується на двосторонній взаємодії із суб'єктом пізнання та передбачає дозованість, подання інформації у доступній для сприймання суб'єктом формі, спрямованість діагностико-корекційного процесу на розширення свідомості людини, гармонізацію особистісної сфери суб'єкта та багаторівневність психокорекційного процесу [4].

У підсумку хочемо зазначити, що питання проблем емоційної сфери осіб юнацького віку в кризових умовах на сьогодні є недостатньо розробленим та потребує додаткового вивчення психологами-дослідниками. Адже емоційна сфера юнаків, враховуючи її специфічні особливості у даної вікової категорії, більше піддається впливу негативних психо-соціальних чинників оточуючого середовища, які можуть спричинити виникнення емоційних розладів. Ефективність психокорекції визначається доцільністю підібраних засобів роботи та коректністю їх застосування. Одним із актуальних на сьогодні методів та таких, що показують високу результативність, є арт-терапія.

Список використаних джерел:

1. Ольховецький С. М. Психологічні чинники та засоби подолання страхів у підлітковому та молодшому юнацькому віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Київ, 2007. 20 с.
2. Павлова І. Г. Становлення емоційної зрілості в підлітковому та юнацькому віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д.Ушинського. Одеса, 2005. 19 с.
3. Рева О. М. Формування емоційної стійкості у ранньому юнацькому віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Ін-т психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Київ, 2005. 20 с.
4. Чернуха І. О. Психокорекція особистості засобами арт-терапії : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Волин. нац. ун-т ім. Л.Українки. Луцьк, 2010. 20 с.
5. Ясточкіна І. А. Психологічні чинники виникнення та корекція тривожності в ранньому юнацькому віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук: Київ. 19.00.07 / НПУ імені М.П. Драгоманова. Київ, 2011. 21 с.

Маликіна Надія Ігорівна,
студентка 2 курсу магістратури,
ОПП «Психологія»,
Факультет психології
НПУ імені М. П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Якимчук Оксана Іванівна
НПУ імені М. П. Драгоманова

«Психологічні чинники виникнення агресивної поведінки у осіб юнацького віку»

Актуальність проблеми. Ворожість, жорстокість та інші негативні прояви з кожним роком все більше поширюються серед осіб юнацького віку. Трансформація колишньої соціально – політичних систем, високий рівень протестних настроїв, події на сході України, радикальна зміна цінностей і змушена переорієнтація поведінки призвели до сплесків агресії, зростання насильства і злочинності, жорстокості людей у поводженні [2; 4].

Ступінь розроблення проблеми. Проблема агресії та агресивної поведінки цікавила науковців та досліджувалась протягом багатьох століть і розглядалась з різних позицій. Наприклад, питання агресивності в юнацькому віці розглядається у психологічній та соціально – педагогічній літературі такими дослідниками, як: А. Адлер, М. Коба, І Фурман, З. Фрейд, Е. Фром та інші; у віковому аспекті цю проблему вивчали: В. Ф. Моргун, Г. Паренс, І. А. Фурман; із ворожістю агресію пов'язують: А. Басс та К. Е. Изард; із конфліктністю – Е. П. Ільїн, Н. С. Неймарк; агресію, що виникає в наслідок психічних розладів, досліджували А. А. Александров та А. Кернберг; питання профілактики та корекції агресивності розглядали К. Бютнер, А. П. Лящ та К. Фопель; агресію розглядають також у взаємозв'язку з тривожністю В. М. Крайнюк та С. Ставицька [1; 2; 3].

Виклад основного матеріалу. В юнацькому віці агресія може використовуватись з метою впливу на іншу людину, на її поведінку, дії або з метою «наполягти на своєму», отримати владу над іншими, прагнення контролювати ситуацію та інших людей на свою користь [3].

Існує декілька типів причин виникнення агресивного ставлення в осіб юнацького віку: сімейні (неприйняття дитини, дитина не бажана, дефіцит любові й її проявів, гіперконтроль та надмірний догляд, незацікавленість до життя підлітка); особистісні (страх, очікування найгіршого, невпевненість у безпеці, відчуття своєї провини в чомусь, усвідомлення ізольованості) та

ситуативні (знесилення в наслідок фізичного і інтелектуального навантаження, неправильний раціон харчування, комп'ютерна та інша залежність) [4].

Варто зазначити, що агресія може мати і позитивні якості, вона може бути передмовою в досягненні мети та дій, що будуть мати позитивні наслідки. Адже, завдяки агресії люди досягають своїх цілей. Наприклад, діти приходять до своєї мети в навчанні або у спорті, де агресія у такому контексті, звичайно, потрібна.

Переважає більшість дослідників все ж таки визначають агресивну поведінку, як форму поведінки, яка націлена на те, щоб заподіяти комусь або собі фізичну, або психологічну шкоду і відповідно є руйнуючою. Агресивна поведінка, зазвичай, супроводжується негативними емоціями, у зв'язку з чим можуть прийматись імпульсивні, необдумані, кардинально неправильні рішення. У наслідок цього можуть руйнуватися взаємини з іншими людьми й це може призводити до фатальних наслідків, що може, навіть, зруйнувати життя підлітка.

Агресивна поведінка також негативно впливає на наше самопочуття і може бути причиною виникнення деяких соматичних порушень, наприклад, це може спровокувати серцево-судинної системи, і, як наслідок, виникнення інсульту, інфаркту та інших захворювань [1].

Підсумовуючи, можна зазначити, що в юності існує 3 основні причини виникнення агресії у підлітків: сім'я, особистісні та ситуативні фактори. Агресивність в юнацькому віці може виконувати як деструктивні прояви (самоствердження, підвищення статусу, встановлення контролю, психологічної дистанції, помста, розвіювання нудьги, ідентифікація з деструктивною групою, зняття емоційної напруги в деструктивних діях), так і конструктивні функції (відстоювання почуття власної гідності та значущості, спроби позитивно впливати на ситуацію, регулювання відносин, вирішення конфліктної ситуації, вдосконалення себе та інших, досягнення мети, захист себе і близьких, власних поглядів та ідеалів), що підкреслює відмінності за функціональною ознакою деструктивної та конструктивної агресивності.

Список використаних джерел:

1. Бандура А., Уолтерс Р. Подростковая агрессия. Изучение влияния воспитания и семейных отношений / пер. с англ. Москва : Апрель Пресс, ЭКСМО-Пресс, 1999. 512 с.
2. Бреслав Г. Э. Психологическая коррекция детской и подростковой агрессивности: учеб. пособие для специалистов и дилетантов. СПб.: Речь, 2006. 144 с.
3. Аронсон Э. Человеческая агрессия. *Общественное животное: Введение в социальную психологию* / пер. с англ. Москва, 1998. Гл. 6. С. 256-301.
4. Завражин С. А. Агрессивные фантазии в детском и подростковом возрасте. *Вопросы психологии*. 1993. №5–6. С. 43 – 49.

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

Муха Анастасія Олександрівна,
студентка 2 курсу бакалаврату,
ОПП «Психологічне консультування»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович,
НПУ імені М.П. Драгоманова

**«Особливості надання першої психологічної допомоги
молодшим школярам»**

Актуальність проблеми. З початком війни, багато українців пережили травматичні події, що негативно відображаються на психічному стані, самопочутті та якості життя в цілому. Особливо вразливою групою є діти, які були безпосередніми учасниками бойових дій, втратили когось із близьких або були змушені залишити свою домівку і все, до чого вони звикли. У результаті, підвищена тривожність, нічні кошмари, підсилення страхів, замкнутість, проблеми з проявом емоцій, порушення сну й втрата апетиту, відсутність мотивації до будь-чого, - все це відчуває дитина і, звісно, впоратись самотужки не може. Аби попередити загострення ситуації та зменшити негативні наслідки, вкрай важливо вчасно надати першу психологічну допомогу.

Ступінь розроблення проблеми. Український вчений О. Бондаренко зазначає, що зміст психологічної допомоги полягає у забезпеченні емоційної, смислової та екзистенційної підтримки людини або суспільства в ситуаціях ускладнень, які виникають у ході їх особистісного та соціального буття [1, с.10]. Навчальне видання «Перша психологічна допомога: посібник для працівників на місцях» широко розглядає засоби та методи надання цієї підтримки як дорослим, так і дітям, що значно полегшує можливість отримати корисні знання щодо порушеного питання.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши літературу, можна погодитись з твердженням, що психологічна допомога – це система заходів, які спрямовані на пом'якшення чи подолання психологічних труднощів, вирішення психологічних проблем, що виникають в окремої особистості чи групи людей, засобами практичної психології. [2, с.10]. Надаючи психологічну допомогу молодшим школярам, необхідно зауважити на їхні вікові особливості. Зазвичай, діти від 6-7 до 10-11 років, які пережили травматичні події, починають значно тривожитись, відчувати небезпеку навіть тоді, коли її немає. Вони дуже чутливі до почуттів близьких, бояться розлуки, страхи й напруження зростають, є великий ризик, що дитина замкнеться в собі або буде агресивно, неадекватно

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

реагувати на події [3, с.49]. Тому важливо допомогти молодшим школярам саме тими методами, які характерні для їхнього віку: грою, фантазуванням, малюванням, пісочною терапією. Варто пам'ятати про те, що розповідати дитині сумну звістку необхідно спокійним, врівноваженим тоном, правдиво, але без подробиць, відповідати на всі запитання без уникнення чи заперечень, зупинитись, аби почуте було усвідомленим. Головне – дати дитині зрозуміти, що її емоції та почуття важливі, природні й мусять бути проявленими. Вчені наголошують, що необхідною умовою надання першої психологічної допомоги є відчуття безпеки та комфорту, наявність місця, куди можна повернутись та людей поруч, яким можна довіряти [4, с.98-100].

Надавати психологічну допомогу дітям варто поетапно:

1) заспокоїти школяра, зняти захисні механізми й дати усвідомити, що зараз він у безпеці. На цьому етапі будуть корисними фізичні вправи, аби зняти напруження тіла та задовільнити базові потреби – поспати, поїсти тощо;

2) зміцнити психологічні ресурси дитини, допомогти проявити емоції у правильний спосіб;

3) звільнити від негативних переживань за допомогою арт-терапії, піскової та ігрової терапії, психодрами, фантазування;

4) підготувати школяра до адаптації до нових обставин і релаксації. В цьому допоможуть звичні для дитини заняття – прогулянки з друзями чи родиною, відпочинок, відвідування гуртків [3, с.55].

Висновок. Отже, перша психологічна допомога відіграє важливу роль у розвитку, самопочутті та майбутньому житті дітей, які пережили кризові ситуації. Цю допомогу можуть забезпечити як близькі, так і психологи, методами, які відносяться до конкретної вікової категорії. Найважливіше – спостерігати, слухати та спрямовувати, аби дитина відчувала емоційну підтримку і вчилася дбати про себе й оточуючих.

Список використаних джерел:

1. Бьюдженталь Дж. Искусство психотерапевта. СПб.: Питер, 2001. 304 с.
2. Основи психологічної допомоги: теорія та практика психоконсультації : навч. посібник / В. Г. Панок, Я. В. Чапак, Я. Ф. Андреева ; за заг. ред. В.Г. Панка, І.М. Зварича. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 384 с.
3. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос, Л. І. Литвиненко... Царенко Л. Г.; за ред. З. Г. Кісарчук. Київ : ТОВ «Видавництво «Логос». 207 с.
4. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи: навч. посібник. Том 3. Київ, 2018. 236 с.

Орловська Станіслава,
студентка 4 курсу бакалаврату,
ОПП «Психологія»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
доктор філософії в галузі психології (Ph.D), доцент
Бондарчук Оксана Юрійівна,
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Психологічні особливості публічної комунікації у сфері благодійності»

Актуальність проблеми. Україна багато разів проходила крізь кризи, завдячуючи волонтерському рухові. Коли кожен окремих громадянин об'єднує зусилля, якась велика соціальна проблема починає вирішуватись. Так народилася та продовжує розвиватися культура благодійності в Україні: численні благодійні фонди, волонтерські рухи, громадські організації з різною соціальною специфікою.

За перший день повномасштабної війни, фонд «Повернись живим» зібрав понад 48 млн грн на допомогу армії, де в основному меценатами були звичайні українці. З цього випливає, що громадянська активна позиція українців та благодійність, як сфера її реалізації – це та потужна сила, яка на рівні з державними інституціями буде й розвиває країну.

Наш досвід роботи у сфері благодійності дозволив спостерігати, як сильно впливає те, як побудовані публічні комунікації на ефективність фандрейзингових компаній тих чи інших фондів. Чому в одних благодійних організацій – сотні тисяч осіб цільової аудиторії, а у інших десятки? Чому одна публікація від тієї ж самої благодійної організації збирає тисячі реакцій від користувачів соціальних мереж, а інша в десятки разів менше?

У цій роботі ми вирішили дослідити психологічні особливості побудови публічної комунікації у сфері благодійності й вважаємо це актуальною темою, оскільки зараз, у воєнні часи, від ефективності однієї публікації фонду «Повернись живим» у соціальних мережах, до прикладу, про збір коштів на бронешити, залежать життя сотні тисяч військових.

Це найболючіша та найактуальніша проблема українського суспільства на сьогодні. Але всі інші соціальні виклики лишаються також актуальними. Тому на меті нашого дослідження дійти таких висновків, які можна буде використовувати у комунікаціях благодійних фондів будь-якого соціального спрямування.

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

Ступінь розроблення проблеми. Зазначимо, що питання публічної комунікації вивчали А.М. Єрмоленко, П. Мачіні, Л. П. Макаренко, Є.О. Романенко, І.В. Рейтерович та інші вчені.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши літературу, що висвітлює питання публічної комунікації, на нашу думку, можна стверджувати, що:

Публічна комунікація – це усне або письмове висловлювання з метою інформування та впливу на аудиторію. Це така комунікація, при якій говорить одна сторона комунікації (особа, бренд, компанія, установа), звертаючись до конкретної цільової аудиторії, через ЗМІ, соціальні мережі, спеціальні інструменти або безпосередньо. обов'язковими складовими публічних комунікацій є оратор та слухач, а в нашому випадку, оскільки ми розглядаємо цей вид комунікації саме в соціальних мережах, то це автор тексту та читач – цільова аудиторія, що переглядає цей текст чи публікацію загалом.

У благодійності основною метою публічної комунікації є вплив на реципієнта та подальша мотивація до дії – меценатства чи волонтерської діяльності. Нині зросла роль публічного спілкування у сфері благодійності, що пов'язано зі збільшенням потреби у зборі коштів, зокрема через повномасштабну війну в Україні.

Особливе місце займає спілкування представників фондів – суб'єкту комунікації з потенційними меценатами, в даному дослідженні, ми розглядаємо це спілкування як монолог, а саме передачу мотивів та цілей фонду копірайтером – автором публікації у соціальних мережах (далі поста) у текстах та фотографіях [1, с. 38].

Кількість таких людей-меценатів може коливатися від кількох людей до мільйона осіб. Метою такого спілкування є передача інформації, знань, оцінок, вражень та цілей фонду від його представника до цільової аудиторії. Форми такого вираження думки представника також можуть бути різними: публікації та сторіс у соціальних мережах, статті-звернення на сторінках фондів, інфографіка, фотокартки в тематичному оформленні з додаванням основних ідей тощо. Ця форма спілкування між одним суб'єктом комунікації та групою вимагає спеціальних знань із етики та психології, конкретних навичок та вмій.

Психологічними чинниками ефективності публічної комунікації у сфері благодійності є особистісні риси людини, що комунікує з аудиторією, властивості самої аудиторії та емоційна складова, яку автори публікацій вкладають у тексти та візуальний контент.

П. Мачіні класифікує основні функції публічної комунікації, серед яких: інформування про діяльність фонду; представлення різних точок зору політичних та суспільних інститутів на ті чи інші проблеми загальносуспільного характеру; концентрація уваги суспільства на загальностратегічних проблемах [2, с. 45].

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

Емоційна складова комунікації – це свідома, контрольована демонстрація емоцій, яка використовується у стратегічних цілях. Такими цілями можуть бути: вплив на оточення, демонстрація лояльності, доброзичливості, запобігання можливому конфлікту, емоційне залучення читача до проблематики т. п. Вона виконує соціальну функцію – вплинути на сприйняття об'єкта комунікації з метою усвідомлення проблеми.

З точки зору психолінгвістики, фактор залучення емоцій у процесі публічної комунікації займає важливе місце, адже емоційна потенція є однією зі стартових ланок мовленнєвої діяльності людини.

Таким чином, можна зробити висновок, що вміння розуміти свої емоції та емоції об'єктів публічної комунікації, тобто читачів, правильно їх передбачати, дозволяє авторові текстів бути високоефективним у намаганнях вмотивувати читача до дії, а саме до пожертви.

Підсумовуючи, хочемо підкреслити наступне.

Публічна комунікація – це інструмент побудови відносин, ефективної взаємодії між суб'єктом комунікації – публічною особою, комерційним брендом, або, як в нашому випадку, благодійної організації та цільовою аудиторією з якою комунікує суб'єктом комунікації [3, с. 70].

Ми виокремили кілька компонентів ефективної побудови публічної комунікації: довіра, загальна доступність, прозорість, відповідальність, координація, передбачуваність, повага до загальних інтересів, емоційна прихильність.

Для того, щоб побудувати довіру, донести наявність поваги до загальних інтересів та сформувати емоційну прихильність цільової аудиторії до благодійної організації необхідно окрім фактів проблематики, регулярної звітності та висвітлення реальних справ, активно використовувати емоційну складову у публікаціях на сторінках фонду у соціальних мережах.

Маємо надію, що наше дослідження допоможе зробити публічні комунікації у благодійній сфері ще більш ефективними, особливо, беручи до уваги той факт, що на сьогодні публічні комунікації благодійної сфери – це ще один фронт у боротьбі з армією агресора.

Список використаних джерел:

1. Ганжуров Ю. Політична комунікація. Лоза і корінь діалогової моделі. *Віче*. 2004. № 4 (5). С. 8-10.
2. Єрмоленко А.М. Комунікативна практична філософія: підручник. Київ: Лібра, 1999. 488 с.
3. Кіслов Д.В. Політична безпека масових комунікацій: монографія. Київ: «М.П. Леся», 2010. 208 с.

Остапенко Олександра Володимирівна,
студентка I курсу аспірантури,
ОНП «Психологія»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович,
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Профілактика професійного вигорання спеціалістів допоміжних професій»

Актуальність проблеми. Актуальність проблеми обумовлена тим, що у сучасному ритмі життя, а особливо під час війни, люди все частіше звертаються до спеціалістів допоміжних професій. Психологи, лікарі, психотерапевти, соціальні служби, волонтери і багато інших спеціалістів допоміжних професій намагаються з усіх сил тримати оплот людяності та надавати підтримку суспільству.

Професійне вигорання притаманне спеціалісту будь-якої галузі роботи. Але саме працівники допоміжних професій у зоні ризику. Це пов'язано з тим, що специфіка їх роботи полягає у постійному прямому контакті з іншими людьми, зобов'язує бути емпатійними, уважними, співчуваючими, слухаючими тощо. Нерідко, час їхньої роботи ненормований та може завдавати моральної шкоди чи йти всупереч, їх особистому життю.

Ступінь розроблення проблеми. Ще у 1974 році американський психіатр Генріх Фрейденбергер [4] виявив та ввів у психологічне пізнання таке поняття як «синдром емоційного вигорання», що характеризувалося як емоційне виснаження, яке зростає з часом. В. Бойко вважав, що емоційне вигорання це вироблений особистістю механізм психологічного захисту у формі повного або часткового виключення емоцій у відповідь на обрані психотравмуючі чинники [1].

Найчастішими ознаками психоемоційного вигорання особистості виділяють: психосоматичне нездужання, безсоння, негативне ставлення до себе, навколишніх людей та своєї роботи. Синдром вигорання проявляється в депресивному стані, почутті втоми та спустошеності, нестачі енергії й ентузіазму, неспроможності бачити позитивні результати своєї праці, негативних настановленнях на роботу й життя загалом [2, с. 110-111; 3].

Вклад основного матеріалу. Проаналізувавши літературу, що висвітлює питання емоційного вигорання, можна сказати, що найбільш вразливі спеціалісти ті, чия робота пов'язана з постійним спілкуванням – педагоги,

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

психологи, лікарі, оператори, працівники лінії довіри, менеджери, робітники соціальних служб, рятувальники, тощо. Саме працюючи у сфері «людина-людина», особистість має більше шансів вигоріти на роботі. Людина з емоційним вигоранням виявляє у роботі посилення байдужості до професійних обов'язків, котрі виконує, до пацієнтів та клієнтів починає ставитися менш гуманно. Все частіше у людей з емоційним вигоранням з'являється невдоволеність своєю роботою, результатами своєї праці, деперсоналізацією. В результаті у людини погіршується якість її життя, а в подальшому можуть ще розвиватися психосоматичні захворювання та навіть невротичні розлади.

Тож, як можна подолати емоційне вигорання?

- Сон. Часто люди допомагаючи професій жертвують сном заради важливих робочих справ. Але це не вихід! Варто зосередитися на режиму сну, адже і мозок і тіло повинні відпочивати і не менше 6 годин на день, а краще 7-8.

- Беріть перерву. Це найочевидніший спосіб, дієвий та раціональний. Як ми знаємо: емоційне вигорання – це втома, виснаженість (емоційна, інтелектуальна, фізична). Тож навіть при сидячій роботі треба відволікатись, змінювати діяльність. Не чурайтесь відпусток та просто провести вихідні так, як хочеться.

- Турбота про себе. Не треба забувати про свої базові потреби та речі, які наповнюють та підтримують. Потурбуйтеся про себе навіть на робочому місці: це може бути чашка гарячого чаю, чи перегляд п'ятихвилинного відео про панд, або міні-прогулянка у парку біля роботи. Робота не втече від вас за 5 чи 10 хвилин, а цього часу може вистачити вам для того, щоб відновитися і продовжити робочий день.

- Фізична активність. Обов'язкова для покращення самопочуття та зниження ризику виникнення емоційного вигорання. Особливо корисна тим, хто з ранку до ночі працює в офісі чи онлайн перед монітором. Особливо зараз, під час тенденції дистанційного навчання та роботи, не забувайте розбавляти свою рутину фізичною активністю.

- Допомога фахівця. Не завжди вдається самотужки розпізнати чи впоратися з емоційним вигоранням, тож не стидайтесь звернутися до спеціаліста. Навіть психологам потрібен свій психолог.

Висновки. Отже, хочеться сказати, що професії типу «людина-людина» є найбільш емоційно виснажуючими. Спеціалістам таких професій необхідно постійно відслідковувати свій психоемоційний стан задля вчасного втручання та профілактики емоційного вигорання.

Список використаних джерел:

1. Бойко В. В. Энергия эмоций: [эмоции в общении. Эмоции в проявлениях личности. Созидаящая и разрушающая сила эмоций. Методики для изучения эмоций]. 2-е изд., дополн. и перераб. Санкт-Петербург: Питер, 2004. 474 с.

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

2. Брецько І. І. Психологічна симптоматика емоційного вигорання особистості. *Проблеми сучасної психології. Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка. Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України*. 2011. Вип. №12. С. 110-120.
3. Кондрацька Л. В. Сімейні конфлікти як фактор емоційного вигорання у підлітків: дис.... канд. психол наук : 19.00.07 / Лариса Вікторівна Кондрацька. Харків, 2008. 249 с.
4. Freudenberger H. J. Staff Burn-Out. *Journal of Social Issues*. 1974. №1. P. 160.

Перінський Кирило Сергійович,
студент 1 курсу магістратури,
ОПП «Психологія»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ханецька Тетяна Іванівна,
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Психологічні особливості опору особистості одужанню від залежності»

Актуальність проблеми. Адиктивна поведінка широко поширена, вона вже стала предметом наукового дослідження самостійної науки – адиктології. Механізми подолання залежної поведінки різні: вивчення нейрофізіологічних механізмів та медикаментозне лікування; пошук оптимальних заходів соціальної реабілітації; розвиток поведінкових навичок у залежних осіб.

Ступінь розробленості проблеми. Сучасні психологічні дослідження, які були спрямовані на вивчення процесу формування залежної поведінки, особливостей залежної особистості є досить суперечливі й не є вичерпними. Аналіз наукових джерел показав, що не лише відсутні єдині критерії визначення адиктивної (залежної) поведінки, а й єдині принципи розвитку адиктивної поведінки. У наявних дослідженнях також не реалізований в достатній мірі системний підхід щодо психологічного супроводу особистості із залежною поведінкою із сукупністю її індивідуально-типологічних і особистісних особливостей.

Виклад основного матеріалу. Залежність, або адикція, – це нав'язлива потреба людини здійснювати певні дії, незважаючи на несприятливі наслідки для свого здоров'я, психіки чи соціального становища. Залежність може розвиватися на тлі різних чинників. Це можуть бути генетичні фактори, соціокультурне середовище, психічні розлади. Залежна поведінка – одна з форм девіантної поведінки, особливий тип деструктивної поведінки, який

виражається у прагненні особистості до відходу від реальності через зміну свого психічного стану [2].

Особистість із залежною поведінкою самостійно позбавитися залежності не спроможна, й тому потребує професійної допомоги з боку фахівців. Проте, залежні можуть чинити опір одужанню. Опір одужанню – це несвідоме саботування особистості із залежною поведінкою одужанню [4]. Психіка пручається одужанню, оскільки вважає вживання психоактивних речовин життєво необхідним, а спроби позбавитися залежності сприймає як смертельну загрозу і цій загрозі пручається. При опорі одужання ніби визнається, але при цьому підсвідомо щось робиться для того, щоб воно не досягало потрібних результатів.

Опір відрізняється від відкритого саботажу тим, що при саботажі людина усвідомлено протидіє одужанню, при опорі вона робить це несвідомо, сама того не розуміючи і не помічаючи.

Зазвичай опір виникає у тих питаннях одужання, які найбільше потребують опрацювання. Опір супроводжує процес одужання завжди, повністю його прибрати у залежного неможливо, тому його важливо усвідомлювати та допомагати залежному знижувати його силу. Зазвичай свої опори залежній особистості часто складно усвідомити самій, тому важливо отримувати зворотний зв'язок через спілкування з психологом, з іншими учасниками корекційної групи.

Науковці виділяють різні види опорів одужанню осіб із залежною поведінкою та варіанти протидії опору [3]:

- Зміщення акцентів. Фокус уваги зміщується з одужання інші аспекти життя. Протидія: Свідомо поставити одужання на перше місце у своєму житті.
- Покірність. Людина зовні ніби одужує, але насправді ніякої внутрішньої переконаності у необхідності такої роботи немає, процес одужання формальний. Протидія: Почати одужувати для себе, а не для когось
- Невіра у свої сили. Залежний не вірить, що він може щось вийти у одужанні, що він зможе жити не вживаючи. Протидія: укласти з собою угоду спробувати одужувати деякий час
- Свавілья. Залежний згоден одужувати і діяти заради цього, але його не влаштовує запропоновані способи, він робить все по-своєму Протидія: спробувати спочатку пропоновані способи, потім, якщо не подіють, шукати свої.
- Зневажливість (вибіркове одужання). Той, хто одужує, нехтує багатьма рекомендаціями програми Протидія: скласти повний план одужання та повністю слідувати йому, перевіряючи всі рекомендації на практиці.
- Перевага. Одужуючий ставить себе у становище «самого», тому припиняє працювати як інші, шукає до себе особливий підхід. Протидія: входження до колективу одужуючих, шукати спільні проблеми та риси.

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

- Жалість до себе. Одужуючий починає шкодувати себе замість того, щоб реально щось робити. Протидія: ставити собі реальні цілі у одужанні, які покращуватимуть життя та стан.
- Наївність. Людина хіба що розуміє очевидної істини, веде себе наївно. Протидія: проаналізувати серйозність проблеми, до чого все може спричинити.
- Прихованість. Нерозголошення деяких фактів із минулого чи сьогодення життя. При цьому людина може говорити про проблему (або опрацьовувати її) узагальнено, без конкретики та прикладів. Протидія: відкритість, конкретність. Говорити відкрито про проблеми, згадувати конкретику.
- Нудьга. У залежного зникає інтерес до одужання, йому стає нудно одужувати. Протидія: шукати у одужанні цікаві моменти, зацікавлювати себе, бачити радісні та веселі сторони.
- Знецінення. Залежний починає знецінювати результати одужання. Протидія: Робити аналіз позитивних досягнень, хвалити себе за них, зосереджуватись на досягненнях, а не на невдачах.
- Висунення умов. Залежний починає ставити умови, які повинні виконатися для того, щоб він одужував. Протидія: прийняття усвідомленого рішення не допустити смерті від вживання ПАВ.
- Показушництво. Видужання напоказ, заради того, щоб справити враження на інших. Протидія: відноситись до процесу одужання щиро.
- Рятівництво. Залежний починає «лікувати» інших, рятувати, звертати більшу увагу на одужання інших тощо. Протидія: насамперед приділяти увагу своєму одужанню, а потім, у вільний час, якщо попросять, одужанню інших.
- Агресивність. Агресивне ставлення до програми, консультантів, інших представників програми, критика, боротьба, суперечки. Протидія: аналізувати свій внутрішній стан.
- Порушення. Занадто наснажене прийняття програми, ажитація, збудження. Протидія: одужання – процес обдуманий і спокійний, зупинитися, приводити себе в душевну рівновагу, а потім займатися активностями одужання.
- Поклоніння. Фанатичне ухвалення програми, замість одужання за нею – поклоніння їй. Протидія: ніяка програма не лікує, це лише набір рекомендацій, змінює себе сама людина.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що подолання залежності – це тривалий процес кропіткої роботи психолога й самого залежного. Він складається з кількох етапів. На кожному етапі одужання особистість із залежністю повинна виконати певні завдання та оволодіти необхідними навичками. Якщо ж залежний не бажає постійно вдосконалюватися, чинить опір, або уникає працювати над змінами й не бажає ефективно боротися із хворобою, то повернення до вживання психоактивних речовин буде неминучим.

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

Список використаних джерел:

1. Завадська Л. А. Профілактика адиктивної поведінки. *Соціальна педагогіка*. Луцьк, 1999. С. 105–111.
2. Змановська Є. В., Рибников В. Ю. Девіантна поведінка особистості і групи. Київ: Логос, 2010. 352 с.
3. Капуччи Д., Стауффер М. Психологическое консультирование зависимых клиентов. Киев: Диалектика, 2021. 832 с.
4. Прохазка Дж. О., Норкросс Дж. К. Психология позитивных изменений. Как навсегда избавиться от вредных привычек. Москва : Манн, Иванов и Фербер, 2013. 320 с.

Руднік Юлія Вікторівна
студентка 3 курсу бакалаврату
ОПП «Психологічне консультування»
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Лупійко Людмила Василівна
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Особливості розвитку емпатії у психологів-консультантів»

Актуальність проблеми. З кожним роком потреба у кваліфікованих психологах зростає, оскільки збільшується кількість стресогенних факторів на людину. Спершу карантин, нині російсько-українська війна – фактори, які негативно впливають, чи вплинули, на психологічне здоров'я населення України. Тому, зі збільшенням кількості запитів, збільшилась і кількість служб щодо надання психологічної допомоги, а, відповідно, і кількість практикуючих психологів. Для того, щоб стати хорошим фахівцем, потрібні певні знання, які можна отримати під час навчання в університеті, та практичні навички, які потрібно постійно розвивати шляхом кропіткої праці. Серед особистісних рис, важливих для роботи психолога є емпатія – вміння розуміти і співпереживати почуттям іншої людини.

Ступінь розроблення проблеми. Чимало зарубіжних та вітчизняних психологів досліджували такий феномен як емпатія, зокрема: К. Роджерс, В. Штерн, І.Д. Бех, Л.П Журавльова, О.П. Саннікова, А.С. Сичевський, О.О. Смірнова, Є.В. Суботський. Важливо зазначити, що вчені, розглядають емпатію в ключі емоційного та морального розвитку особистості, а також як базовий аспект міжособистісного спілкування та моральної саморегуляції.

Виклад основного матеріалу. Варто звернути увагу й на те, що розвиток такої якості як емпатійність свідчить про високий рівень емоційного інтелекту особистості та про її глибоку рефлексію [2]. У практичній діяльності психолога

це надзвичайно важливо, адже самоаналіз, вивчення своєї поведінки та її мотивів, а також власного внутрішнього світу допомагає йому розуміти інших людей. Оскільки через призму власних переживань консультант детальніше знайомиться з внутрішнім світом та мотивами поведінки, і, як наслідок, може розглядати різні варіанти допомоги та підтримки [4].

Важливо звернути увагу і на те, що основна частина роботи психолога-консультанта – це практична діяльність, тобто, безпосередній зв'язок з клієнтом, в ході якого відбувається аналіз проблем. Але така взаємодія не є можлива без емоційного забарвлення, тому для успішної роботи спеціаліст повинен не лише розрізняти емоційний стан клієнта, а й співпереживати йому, тобто відображати внутрішній стан співрозмовника [1]. Саме співпереживання, яке проявляється під час невербального спілкування, дає можливість клієнту зрозуміти, що його активно слухають та розуміють, а це, в свою чергу, свідчить про зацікавленість психолога у його проблемах та спонукає до відвертості та більшого саморозкриття.

Також орієнтація у настроях та почуттях людини є невід'ємною складовою продуктивної спільної роботи. Емпатія є основою спілкування, адже саме вона збалансовує міжособистісні стосунки, а також дає можливість на адекватну соціальну реакцію, оскільки допомагає створити атмосферу довіри та відчуття повного прийняття клієнта [3].

Висновки. Отже, узагальнюючи усе вище зазначене, можна зробити висновок, що емпатія є важливою соціальною характеристикою, одним з основних аспектів продуктивної взаємодії між двома чи більше особистостями. І саме тому, є невід'ємною частиною роботи компетентного психолога-консультанта під час взаємодії з клієнтами.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко І. І. Психологічні умови ефективної професійної адаптації психологів початківців: автореф. дис. ... канд. психолог. наук. Київ, 2004. 19 с.
2. Журавльова Л. П. Психологічні основи розвитку емпатії людини : дис, ... д-ра психолог. наук: 19.00.07 / Журавльова Лариса Петрівна. Одеса, 2008. 469 с.
3. Коган І. М. Емпатія і особливості її розвитку у дітей молодшого шкільного віку: автореф. дис... канд. психолог. наук: 19.00.07. Київ: Ін-т психології імені Г.С. Костюка АПН України, 2005. 20 с.
4. Цимбалюк І. М. Психологічне консультування та корекція. Модульно-рейтинговий курс: навч. посібник. Київ: Вид. дім «Професіонал», 2005. 656 с.

Рухадзе Ірина Олександрівна,
студент I курсу магістратури
ОПП «Психологія»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат філософських наук, доцент
Якимчук Оксана Іванівна
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Емоційний інтелект працівників як чинник командоутворення в організації»

Актуальність проблеми. Війна посилила соціально-економічну кризу в Україні, що призвело до негативного впливу на організації та персонал в цілому. Велика частина досліджень в рамках управління персоналу пов'язана з оцінкою персоналу для ідентифікацій фахової компетентності. Але все більше компаній починають використовувати командну роботу, як спосіб вирішення робочих питань та виконання складних завдань. Тому сьогодні актуальна тема підтримки психоемоційного стану команди. Роль емоційного інтелекту (ЕІ) виявляється в усвідомленні людиною особистих переживань, пов'язаних з процесом взаємодії всередині команди [1], що впливає на ефективність, своєчасність та результативність всієї організації.

Ступінь розроблення проблеми. Зазначимо, що питання емоційного інтелекту вивчали як зарубіжні, так і вітчизняні дослідники. Поняття емоційного інтелекту отримало популярність завдяки роботі відомого зарубіжного науковця Гоулмана Д., який висвітлив вплив емоційного інтелекту на здатність людини розуміти емоції, визначення їх взаємозв'язку з діями, та управління емоційним станом для досягнення успіху [4]. Теоретичні та практичні аспекти емоційного інтелекту розглянуті в роботах С.П. Дерев'янка та О.В. Милославської. С.О. Кличковський проаналізував соціально-психологічний клімат на підприємстві, особливості його формування та вплив стилю керівництва на взаємовідносини персоналу у кризовий період.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши літературу, що висвітлює питання емоційного інтелекту, на нашу думку, можна стверджувати, що основними чинниками, що впливають на командоутворення, є:

- індивідуальні психологічні характеристики членів команди;
- рівень освіченості персоналу;
- політичні, економічні та соціальні фактори, які впливають на організацію та її персонал.

Емоційний інтелект складається з внутрішньо особистісного та міжособистісного компонентів та впливає на когнітивне сприйняття, емоційний стан та поведінку людини [1]. Визначено, що рівень ЕІ впливає на рівень комунікативної, соціально-психологічної та вербальної компетентності [3]. Згуртованість членів групи в єдиному просторі сприяє позитивному процесу міжособистісної взаємодії. Спільна мета, мотиви, взаємопов'язаність учасників, їх координація та розподіл функцій дозволяє персоналу об'єднуватися заради досягнення спільного завдання [2].

Програма покращення рівня емоційного інтелекту як чинника командоутворення в організації впливає на особистісному та груповому рівнях, що передбачає індивідуальну та групову роботу з персоналом. Вплив на зовнішньому рівні має здійснюватися через підвищення рівня обізнаності персоналу, встановленню норм та правил. Наше завдання полягає в покращенні міжособистісної взаємодії між членами команди за допомогою тренінгової програми, що направлена на розв'язання проблем, сприяння розвитку навичок неконфліктного спілкування, підвищення рівня взаємодії між усіма членами команди, включаючи керівництво.

Підсумовуючи, хочемо підкреслити вагому роль емоційного інтелекту, яка виявляється в усвідомленні емоцій та їх впливу на процес вибудови міжособистісної взаємодії всередині команди. Запропоновано використовувати програми щодо управління стресом, конфліктними ситуаціями та підвищення рівня комунікативної компетентності з метою покращення соціально-психологічного клімату всередині команди.

Список використаних джерел:

1. Дерев'янюк С. П. Емоційний інтелект як чинник соціально-психологічної адаптації особистості до студентського середовища : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05. Київ, 2009.
2. Кличковський С. О. Теоретичні аспекти дослідження впливу різних форм міжособистісної взаємодії на соціально-психологічний клімат виробничої групи. *Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. VII. Екологічна психологія*. 2018. Вип. 46.
3. Милославська О. В. Емоційний інтелект як складова комунікативної компетентності студентів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Харків, 2011.
4. Goleman D. Emotional intelligence. New York: Bantam Books, 1995. 352 p.

Фадєєва Анна Сергіївна
студентка 3 курсу бакалаврату,
ОПП «Психологія»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Сидоренко Ольга Борисівна
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Психологічні особливості соціалізації студентів-психологів в умовах війни»

Актуальність проблеми. В сучасному суспільстві через нестабільність умов в яких зараз перебуває Україна, починаючи з початку пандемії COVID-19 та сьогоднішнім, загострюється проблема соціалізації особистості студентів в умовах війни, оскільки загроза навчанню та життю посилилась. Нестабільність умов навчання, загроза здоров'ю та життю не дає можливості повністю відчувати студентське життя, виникає невпевненість у майбутньому. Змінилась система поглядів людей до свого життя, змінились пріоритети та цінності - те що було важливим на початку відійшло і стало неактуальним. Відбулись зміни умов, які вимагають від людей швидкого реагування і відповідних дій. Часті повітряні тривоги впродовж дня, неможливість зустрітися з рідними, друзями, вимушений переїзд в іншу країну, вибір між роботою і навчанням, непорозуміння з боку викладачів та студентської групи щодо вимушеної роботи спричиняють появу у здобувачів вищої освіти надмірної тривоги, агресії, невдоволення, і, як наслідок, знижується рівень працездатності організму, мотивації до навчання, порушується соціалізація.

Ступінь розроблення проблеми. Психолого-педагогічним аспектам вивчення проблеми соціалізації дітей та молоді в умовах сьогоднішнього присвячені дослідження Н. Ляшенко, В. Медведєва, О. Петрунько, О. Радзієвської, В. Юрченко. Так О. Юрченко, вивчаючи вплив інформаційної війни на соціалізацію молоді, зазначає, що існує певна загроза втратити життєві орієнтири, власний ідеал, що у подальшому породжує виникнення станів фрустрації та стресу, зміна світогляду: безтурботне життя до війни, загрозливе сьогоднішнє в умовах війни, і невизначене майбутнє після війни [3].

Виклад основного матеріалу. Умови в яких опинились здобувачі вищої освіти є несприятливими для освітнього процесу, який, на жаль, залишається в дистанційній формі навчання через війну. Зростають інтерактивні канали отримання інформації (мобільний зв'язок, мережа Інтернет та ін.), які в режимі реального часу взаємодіють з користувачами. Інформаційні технології

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

«забезпечують людині змогу стати активним суб'єктом сучасного інформаційного простору, а звідси і соціалізаційні можливості» [1; 2].

З метою визначення особливості соціалізації особистості в умовах воєнних дій було проведено опитування серед студентів-психологів III курсу факультету психології, НПУ імені М.П. Драгоманова у кількості 30 осіб.

Отримані дані свідчать, що студенти, навчаючись третій рік дистанційно, адаптувались до проведення занять в форматі онлайн, але у 25% досліджуваних знизилась мотивація до навчання. Це свідчить про те, що через війну вони вимушені йти працювати, тому через брак часу не можуть вчасно виконувати завдання, відвідувати заняття. Через проблему вибору працювати або навчатися студенти стикаються з несхваленням та непорозумінням з боку викладачів. Як свідчать відповіді респондентів, причиною непорозуміння є думка викладачів про те, що вивчення їх дисципліни та виконання всіх завдань є важливішим, ніж те, що студент в умовах в яких опинилась країна вимушений шукати роботу та йти працювати, щоб забезпечити себе матеріально і щоб була можливість оплатити навчання (за контрактом). У 20 % студентів підвищився рівень тривожності, який доволі сильно впливає на навчання та не дає можливості ефективно працювати. Невпевненість у завтрашньому дні та страх витрачають внутрішні ресурси організму, що не дають можливості повністю сконцентруватися на освітньому процесі та на буденних справах. Відбулась зміна особистісних пріоритетів через російську агресію на території України. Серед усіх опитаних, особи у кількості 70% на перше місце ставлять безпеку свого життя, своїх рідних та близьких, стан психічного і фізичного здоров'я. Змінились і міжособистісні стосунки із друзями, які проживають на території Росії, вони у багатьох погіршились та взагалі припинились. У 30% досліджуваних змін не відбулось.

Отже, в умовах російської агресії студенти потребують певної підтримки, взаєморозуміння як з боку викладачів, так і академічної групи в процесі навчання у ЗВО.

Підсумовуючи, хочемо зазначити, що для успішної соціалізації студентів в умовах війни вважаємо за необхідне:

1. Проведення занять в асинхронній формі навчання. Таке навчання спрямовано на самостійне опрацювання навчального матеріалу, підготовки до практичних та семінарських занять, користуючись інтерактивними платформами, соціальними мережами тощо. Це буде давати можливість здобувачам вищої освіти опрацьовувати матеріал навчальних дисциплін у власному темпі сприйняття, коли є вільний час від роботи (якщо студент працює), тим самим буде розвивати у студентів здібності до тайм-менеджменту.

2. Надання можливості здобувачам вищої освіти працювати за індивідуальним графіком навчання (відповідно до навчального плану вивчення дисциплін згідно даного курсу), який звільняє студентів від обов'язкового відвідування навчальних занять за розкладом, але за умови вчасного виконання

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

та здачі практичних, лабораторних та контрольних робіт, завдань з самостійної роботи. Це буде сприяти стабілізації психоемоційного стану студентів, зменшить напругу та непорозуміння між одногрупниками та викладачами.

3. Інформування студентів про центри надання психологічної допомоги у випадках вимушеного переїзду в іншу країну, виникнення паніки, тривоги та страху, втрати домівки, близьких людей.

4. Навчання методам стабілізації емоційного стану, відновлення ресурсів життєздатності особистості в умовах травмуючих подій.

Список використаних джерел:

1. Перепелиця Т. «Дистанційка» та війна: як досвід пандемії допоможе українській освіті? [Електронний ресурс]. URL: <https://dif.org.ua/article/distance-learning>
2. Тадаєва А.В. Особливості соціалізації людини в сучасному інформаційному просторі. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2013. Вип. 17(2). С. 329-337.– URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2013_17%282%29_38
3. Юрченко В.І. Проблеми соціалізації дітей і молоді в умовах інформаційної війни [Електронний ресурс]. URL: https://www.psyh.kiev.ua/Юрченко_В.І._Проблеми_соціалізації_дітей_і_молоді_в_умовах_інформаційної_війни

*Шевченко Ірина Геннадіївна,
студентка 1 курсу бакалаврату,
ОПП «Психологія врегулювання конфліктів»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова*

*Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, доцент
Вольнова Леся Миколаївна,
НПУ імені М.П. Драгоманова*

«Проблема вибору мови спілкування через призму теорії реактивності»

Актуальність проблеми. Після початку повномасштабного вторгнення в Україну поміж українцями дуже загострилось питання вибору мови спілкування. Деякі з легкістю та дуже швидко змогли перейти на українську мову, деякі – поступово або все ще знаходяться в стані переходу, а деякі, можливо і хотіли би, але все ще не змогли цього зробити та продовжують спілкуватися російською.

Серед україномовного населення частина людей має радикальну позицію щодо переходу на українську, прирівнюючи тих, хто ще не перейшов, до

зрадників, до тих, хто підтримує окупантів. Як приклад, зустрічаються фрази на зразок: «Як можна продовжувати розмовляти мовою вбивць?». Транслюючи цю позицію через соціальні мережі, такі люди здебільшого лише намагаються мотивувати своїх співвітчизників швидше переходити на українську. Але, чи дійсно такі звернення до «совісті» є дієвими?

Ступінь розроблення проблеми. Спробуємо дати пояснення, спираючись на теорію реактивного супротиву. Її дослідження починаються з 1966 року, з експериментів Джека Брема. Він констатував, що, коли людину намагаються щосили штовхнути, то вона мимоволі чинить опір, щоб зберегти рівновагу; схожий механізм є і в нашій психіці – це реактивний опір. У «Психологічній енциклопедії» під редакцією Р. Корсіні та А. Ауербаха психологічний реактивний опір розглядається як стан, який з'являється, коли людина відчуває та усвідомлює, що під загрозою стає її воля виявляти якусь специфічну поведінку, або ця воля вже порушена і людина прагне її відновити, вчиняючи заборонену дію [3].

А.М. Мирон та Дж. В. Брем з'ясували, що для спонукання реактивного опору людина має мати від початку свободу. Як приклад, заборона на керування автомобілем для однієї людини буде спонукою для реактивного опору, а для людини, яка не вмє керувати автомобілем та не має водійського посвідчення, не буде нічого значити [5]. До подібних висновків прийшли і Дж. Пеннбейкер та Д. Сандерс, вивчаючи ситуацію із заборонаю курити, носити пірсинг тощо. Чим більш жорсткі були заклики, тим частіше люди робили наперекір забороні, щоб відновити свою свободу [1].

Також Ш. Айєнгар и М. Леппером [4] було доведено, що людина може перебувати в стані реактивного опору не тільки під впливом тиску чи обмеження волі зі сторони іншої людини, а й в умовах самостійного вибору, але за відмови від однієї зі свобод. Так покупці з меншою ймовірністю купують один і той же продукт, коли він пропонується у вузькому асортименті, а не у великому. Відмова навіть від однієї зі свобод може бути неприємною.

Виклад основного матеріалу. Щодо питання реактивного супротиву саме при виборі мови спілкування, то таких досліджень поки мало. Можливо, раніше проблематика цього питання не мала таку актуальність та не поставала перед психологами та науковцями, а саме зараз, внаслідок воєнного конфлікту, це питання загострилось.

У випадку з мовним питанням можна провести аналогію, коли людина постає перед вибором мови самостійно, без впливу інших людей. За приклад можна навести ситуацію з переїздом до іншої країни: у людини є вибір між тим, щоб жити у своїй діаспорі, спілкуватись лише з носіями своєї рідної мови, працювати у компанії, де для спілкування майже не потрібно знати нову мову або можна обійтись знанням лише декількох слів, або ж вона може вчити нову мову, шукати друзів та компанію серед носіїв нової мови, згодом мати більший вибір працедавців, коли мова вже опанована, тощо.

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

Так само з вибором між українською та російською мовами. У російськомовних українців є бажання перейти на українську мову спілкування, при цьому їхні мотиви можуть бути дуже різними, як-от, протест та ігнорування мови агресора, так і вияв любові до своєї батьківщини та самоідентифікація як українця. Водночас, якщо розглядати ситуацію з вибором мови спілкування крізь призму теорії реактивності, то:

- людина відчуває сильний тиск, примус, коли їй наголошують розмовляти українською, а не російською;
- вона сприймає це як своєрідні нападки на свої установки, відчуває тиск на свою свободу вільно обирати мову спілкування,
- з'являється необхідність відновити справедливість, повернути свою свободу, тобто продовжувати розмовляти саме російською.

При цьому Ярослава Попович, психолог Київського міського Центру гендерної рівності, запобігання та протидії насильству, розглядає такі психологічні бар'єри на шляху переходу до української мови:

- психологічний супротив – у людини вже є мова як засіб комунікації, засвоєна, а тому не потрібно слідкувати за орфографією, за закінченнями;
- нав'язливі спогади комфорту – з тією мовою було краще, було зручніше;
- з'являється дезорієнтація через те, що доводиться подумки перекладати, а чи правильно звучить, чи правильно вимовляю, а навіть мені це;
- перебільшена стурбованість «Що подумають інші?», є страх осуду;
- також є страх втрати чогось важливого, тобто базової мови – страх того, що людина не впоралась, не змогла;
- з'являється зниження концентрації уваги, адже зосередження іде передусім на вимову та переклад;
- погіршення пам'яті, оскільки вона «зайнята» вивченням нових слів, виразів, а іноді і нової структури мови [2].

Тобто, людина мусить обирати між двома однаково привабливими для себе альтернативами – бажаною мовою та звичною, та, обираючи одну з них, людина начебто обмежує себе, відкидаючи іншу, бо мова йде не про спілкування обома мовами, коли і як зручніше, а про вибір домінуючої мови спілкування.

Підсумовуючи варто сказати, що при переході на українську людина може зіткнутися з різними бар'єрами та труднощами. Ці труднощі можуть базуватись як на зовнішніх факторах, наприклад, відсутність підтримки або навіть глузування з боку близьких людей, чи то надмірний тиск суспільства. Або може бути внутрішній супротив, оскільки людина обирає змінити звичну мову спілкування. Також слід зазначити, що ці труднощі можуть не викликати сильного психологічного дискомфорту, але при певних обставинах можуть викликати такий стан як реактивний опір та уповільнювати остаточний вибір.

Список використаних джерел:

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

1. Аронсон Э., Уилсон Т., Эйкерт Р. Социальная Психология, Психологические законы поведения человека в социуме, Четвертое издание, Санкт-Петербург «Прайм-ЕВРОЗНАК» Москва «ОЛМА-ПРЕСС» 2004, стр. 237
2. Попович Ярослава. Психологічні бар'єри під час переходу на українську мову і як їх долати [Електронний ресурс]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=I1Fmlo0GhwE>
3. Concise Encyclopedia of Psychology / by Corsini R. J., Auerbach A.J.; 2nd ed. London : John Wiley & Sons., 1996. 1035 p.
4. Iyengar Sh.S., Lepper M.R. When Choice is Demotivating: Can One Desire Too Much of a Good Thing? *Journal of Personality and Social Psychology*, 2000, Vol. 79, No. 6, P.995-1006.
5. Miron A. M., Brehm J. W. Reactance Theory – 40 Years Later. *Zeitschrift für Sozialpsychologie*. 2006, Vol.37(1). P.9-18.

Шевчук Вікторія Олегівна
студентка 4 курсу бакалаврату,
спеціальності «Психологія»,
Факультет психології
НПУ ім. М. П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
Ляшенко Олексій Андрійович,
НПУ ім. М. П. Драгоманова

«Автентичність особистості як чинник її самоактуалізації»

Актуальність проблеми. Сучасна особистість згідно зі стандартами та вимогами, які висуває суспільство, постійно прагне до самоактуалізації. Оточення тут відіграє доволі двозначну роль: з одного боку культ продуктивності та самореалізації стимулює людину швидше та більше розвивати свої навички, досягати цілей, а з іншого боку – соціум «гальмує» її (людину), пригнічує, принижує усі якості, що не відповідають усталеним стереотипам.

Однак механізми впливу суспільства не єдине, чим обумовлена самоактуалізація особистості. Як стверджував відомий американський психолог Абрагам Маслоу, самоактуалізація є найвищою потребою людини. І для задоволення цієї потреби існують певні умови. Одним з чинників, що допомагають реалізувати людський потенціал, є саме автентичність. Дослідження цього поняття у контексті самоактуалізації є безперечно актуальним.

Ступінь розроблення проблеми. Поняття «автентичності» розроблялося різними вченими. У американській та західноєвропейській екзистенціальній психології цю проблему досліджували Джеймс Бьюдженталь та Альфред

Ленгле. У напрямку гуманістичної психології розширенням розуміння про «автентичність» займались вже вище згаданий Абрагам Маслоу, Карл Роджерс, Сальваторе Мадді. У вітчизняній психології «автентичність» розглядається у роботах В.Л. Зливкова, С.О. Лукомської, В.О. Татенко, З.С. Карпенко та інших.

Особливості самоактуалізації особистості описували зарубіжні вчені гуманістичного напрямку психології (А. Маслоу, К. Роджерс, Франкл). У вітчизняній психології дана проблема описувалась Є.І. Головахою, С.Б. Кузіковою, В.О. Гомонюком, С.Д. Максименко, О.М. Ткаченко, В.О. Татенко та іншими.

Карен Хорні трактувала «автентичність» особистості як «справжнє Я». Воно представляє собою таке утворення, яке містить людський потенціал: здібності, схильності, обдарування. І згідно з концепцією К. Хорні головним завданням особистості є реалізація «справжнього Я» [4]. Це вказує на зв'язок автентичності та самоактуалізації.

Представник екзистенціалістського підходу Ж.П. Сартр вважав, що людина початково позбавлена будь-якої природи, що визначає її особистісне буття. Людина є такою, якою вона зробить себе сама [3, с. 330].

Виклад основного матеріалу. Стівен Джозеф, професор психології Ноттінгемського університету та автор нещодавно опублікованої книги про автентичність, пояснює, що, на думку психологів-гуманістів, автентичність є універсальною та глибоко вкоріненою потребою. «Коли люди автентичні, коли вони є самими собою, вони самоактуалізуються», — пояснює Джозеф. «Коли наші потреби задовольняються, ми рухаємося до самореалізації. Тож це природний, нормальний стан для людей» [5].

Карл Роджерс розкривав зміст поняття «автентичності» через поняття «конгруентності», описуючи його як «збіг переживання, свідомості і спілкування» [2, с.956]. Конгруентність є одним з проявів автентичності. А. Маслоу на ряду з іншими представниками гуманістичної психології розглядали автентичність як здатність людини у спілкуванні відмовлятися від різних соціальних ролей, що дозволяє проявлятися справжнім, властивим тільки даній особистості думкам, почуттям, емоціям і поведінці [1]. У гештальт-терапії дане поняття описується як відповідність людини самій собі; здатність жити, не зраджуючи своєму істинному Я.

Проаналізувавши роботи вище зазначених вчених, можемо зазначити, що самоактуалізація передбачає реалізацію людиною своїх здібностей поряд із реалізацією особистісного потенціалу; вона одночасно є і метою, до якої рухається людина, і процесом даного руху.

По-справжньому автентична людина, згідно з теорією Маслоу, буде відкрита до нового досвіду та буде чуйною, такою, яка не засуджує, не є ворожою по відношенню до інших [5]. На нашу думку, щирість перед собою, довіра до своїх почуттів та емоцій – ключ до успішної самоактуалізації. Лише людина, яка є автентичною, в змозі використати максимум можливостей свого

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

потенціалу для реалізації. Розум такої особистості не одурманений, не схований за безліччю масок. Він сконцентрований на досягненні самоактуалізації.

Підсумки. Отже, можна сказати, що автентичність, будучи інтегративним феноменом, проявляється у взаємодії з соціальним оточенням і передбачає чесне ставлення із собою і здатність бути самим собою, що, у свою чергу, досягається через прийняття самого себе, усвідомленість власних дій, саморозуміння та самопізнання, дотримання свого істинного шляху. Особистість повинна постійно працювати над тим, аби залишатись автентичною. Так як цю якість можна відкрити та розвинути, і так само «заблокувати» знову поринаючи у світ ролей і «масок». Людина не може актуалізувати свій потенціал, допоки не актуалізує відповідність всередині себе.

Список використаних джерел:

1. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики. СПб.: Евразия, 1999. 430с.
2. Роджерс К. Искусство консультирования и терапии. Москва, 2002. 976 с.
3. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм – это гуманизм. Сумерки богов. Москва: Политиздат, 1989. 344 с.
4. Хорни К. Невроз и личностный рост. Борьба за самореализацию. СПб.: БСК, 1997 317 с.
5. Goldhill Olivia. There's a clear way to know if you're being inauthentic, according to psychologists. / by Olivia Goldhill. Updated on October 15, 2016. URL: <https://qz.com/809263/how-to-tell-if-you-are-being-authentic>

Щербій Вікторія Володимирівна
*студентка 4 курсу бакалаврату,
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П. Драгоманова*

Науковий керівник:
*кандидат педагогічних наук, доцент
Вольнова Леся Миколаївна,
НПУ імені М.П. Драгоманова*

«Збереження психологічного благополуччя в умовах війни»

Актуальність проблеми. З початку повномасштабного вторгнення, з першої хвилини війна в Україні стала в центрі уваги ЗМІ. Вона швидко набула глобального розголосу, торкнувшись не лише українців, а й людей у всьому світі. Як результат, безпосередні її учасники – військові, їх близькі, а також жителі окупованих територій зазнали значних матеріальних та людських втрат. Водночас загальновідомим є факт, що війна має численні опосередковані негативні психологічні наслідки, викликає так звану вторинну психологічну

травму і не тільки в її учасників. Оскільки війна в Україні надзвичайно медіалізована, то багато населення, і не тільки нашої країни постраждали психічно, хоча й з урахуванням віку, статі чи участі в конфлікті. Це підвищило ймовірність розвитку проблем із психічним здоров'ям, таких як: тривалі дезадаптивні стани, зростання частоти панічних атак, депресій, залежної поведінки та суїцидальних спроб, а, за відсутності вчасної допомоги та підтримки, також і посттравматичних стресових розладів. Саме тому так важливо розуміти та знати особливості збереження психологічного благополуччя в умовах війни.

Ступінь розроблення проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що даній темі присвячено чимало уваги як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Так, наслідки військового конфлікту на психіку вивчали та описували Г. Вагнер, С. Величанський, П. Глік, С. Зелінський, Х. Контесс, П. Лайнбарджер, С. Пауелл, А. Сольдо, У. Хаммаш, Р.П. Хоренчик, О. Чабан та інші.

Виклад основного матеріалу. Коли мова йде про збереження психологічного здоров'я під час стресових, травматичних ситуацій, перше, про що потрібно пам'ятати, – це базові потреби. Здоровий сон, регулярне харчування та відпочинок, наявність житла – це основа, від якої залежить наше самопочуття як фізичне, так і психологічне. Самовираження, самоактуалізація, пізнання світу тощо в надзвичайних умовах не втрачають свою актуальність, водночас для них ресурс може бути знайдено тільки задоволення біопотреб.

Важливим аспектом збереження психологічного здоров'я є проживання усіх емоцій: як негативних, так і позитивних. У великій кількості людей під час війни виробилась внутрішня заборона на відчуття щастя, радості, сильні позитивні переживання часто супроводжуються почуттям сорому чи провини. Проте важливо розуміти, що, якщо особистість буде переживати тільки негативні емоції, то це може значно погіршувати психоемоційний стан і провокувати розвиток різноманітних розладів.

Дослідження впливу травмуючих новин на психіку, здійснене В.М. Джонстон та Г.К. Дейві [1], показало, що негативні звістки можуть підвищувати рівень тривоги, почуття страху. До того ж, спостереження за стражданнями інших насправді може викликати і в нас відчуття болю. Тому важливо дозувати перегляд новин та мінімізувати вивчення інтернет-контенту, пов'язаного з наслідками збройного конфлікту.

Війна – це ситуація невизначеності, невідомості, тому особливого значення тут набуває розпорядок дня та звичні, рутинні справи. Адже це допомагає повернути почуття контролю та визначеності, структурованості життя. Важливо, щоб такий розпорядок дня включав ресурсну діяльність: прогулянки, заняття спортом, медитації, малювання, готування тощо. Наявність структурованого плану робочих днів із чіткими межами між роботою та особистим життям сприяє підтримці психічного здоров'я.

Відомо, що спілкування допомагає прискорити як фізичне, так і психічне відновлення. У статті «Залучення та терапевтична комунікація в сестринському догляді за психічним здоров'ям» Сандра Уокер пише: «Дослідження незмінно показують, що саме людські стосунки, які ми розвиваємо, найбільше впливають на одужання у сфері охорони психічного здоров'я; успішне залучення та терапевтичне спілкування є важливими для того, щоб допомогти людям знайти вихід із лабіринту проблем, які могли їх охопити» [2]. Важливо, це може бути не тільки спеціалізована бесіда з психологом чи психотерапевтом, але й з друзями, близькими людьми. Саме підтримка під час комунікації знижує рівень стресу і допомагає нормалізувати емоційний стан.

Висновки. Таким чином, серед негативних наслідків війни вплив на психічне здоров'я мирного населення є одним із найвагоміших. Це є травматичним, стресовим досвідом, який може провокувати різноманітні розлади, тому так важливо турбуватися про збереження психологічного благополуччя. Проте, якщо особистість самотійно не може досягнути нормалізації психоемоційного стану, в такому випадку необхідним є звернення до спеціаліста, зокрема психолога чи психотерапевта.

Список використаних джерел

1. Johnston W.M., Davey G.C.. The psychological impact of negative TV news bulletins: the catastrophizing of personal worries. *British journal of psychology*. 1997. Vol. 88, Is. 1. P.85-91. URL : <https://www.envisionkindness.org/wp-content/uploads/2016/06/Johnston-and-Davey-1997-Psychological-Impact-of-Negative-TV-News.pdf>
2. Walker Sandra. Engagement and therapeutic communication in mental health nursing (Transforming Nursing Practice Series). London: SAGE Publications, 2014. 160 p. DOI: <https://dx.doi.org/10.4135/9781473922501>

Секція «Міжнародні відносини»

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

Багдасарян Сєда Тигранівна,
студентка 4 курсу бакалаврату,
ООП «Міжнародна інформація»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
доктор філософії в галузі
соціальної та поведінкової науки
Сташук Віталій Філимонович
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Російська агресія в Україні: інформаційно-психологічний вимір»

Актуальність проблеми. Протягом історії українсько-російських відносин, завжди спостерігалась певна агресія зі сторони росії та придушення національної ідентичності українців. Історичний контекст виступає одним із основоположних чинників актуальності даної проблеми. З часом, росія все більше демонструвала свою агресивну політику стосовно України. Поступово, але дуже впевнено, росія просувала власні ідеї «руського миру» у внутрішню політику суверенної сусідньої країни, що звісно мало невітні наслідки. Наслідки полягали в тому, що в певний час стали настільки явними, що спричинили революцію в Україні. З того часу, ситуація лише розпалювалася – відбувся сепаратизм Луганської та Донецької областей, погіршувався економічний стан вугільного регіону, населення було психологічно пригнічено і вважало, що його бомбардує Київ. Така інформація постійно навіювалася через ЗМІ, які активно підбурювались росією.

Події, які розпочалися у 2014 році та набули нового, більш агресивного характеру 24 лютого 2022 року доводять актуальність проблеми жорстокої зовнішньої політики Російської Федерації проти України.

Ступінь розроблення проблеми. Дану тему теоретично обґрунтували такі науковці як Лазарович М.В., Фігурний Ю.С., Гай-Нижник П.П., Власюк О.С., Буркут І.Г., Задорожній О.В., Потапенко Я.О., Перепелиця Г.М, Рущенко І.П. та ін. Праці даних науковців охоплюють історичні передумови та витоки російської агресії проти України, від самого початку та до сучасності. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що тематика українсько-російських відносин є дуже динамічною та незавершеною у контексті сьогодення.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу взаємовідносин між Україною та Росією, ми можемо спостерігати вкрай різні шляхи побудови політичної системи та цінностей:

1. Прагнення українського народу до демократичних стандартів, історичних моральних цінностей, культури та розвитку, притаманні х українському та іншим народам України. Народ України обрав шлях до ЄС, як і інші народи Європи. Саме таким чином, країна йде вперед, залишивши позаду залишки радянського союзу та його системи.

2. Росія прагне повернути застарілу систему радянського союзу, встановити єдину владу над країнами пострадянського простору та знищити національну ідентичність народів. Цей шлях виборює для себе Росія, у силу своїх імперських амбіцій та самопризначення своєї культури, як найвищої та найціннішої. Російська Федерація намагається психологічно знищити український народ, проводячи спецоперацію, маніпулювати думками громадян інших країн, застосовуючи реверсивну психологію.

Завдяки історії, можна зробити певний аналіз подальших подій. Тож, росія завжди намагалась знищити культуру українського народу та його самобутність. Спочатку це були репресії, які тоді ще можна було реалізувати, але після здобуття Україною незалежності, це стало неможливим. Ряд факторів вів до того, що росія нарощувала силу, як основний засіб ведення зовнішньої політики та збереження влади на міжнародній арені. Але не менш важливим чинником розповсюдження своєї, так званої, правди стала інформаційно-психологічна війна, яка пустила корені задовго до військової агресії. Вторгнення російських військ в Україну є прямим доказом того, що росія неспроможна діяти в рамках міжнародного права та поважати суверенітет іншої держави.[1] Нормативно, якщо російські війська перетнули кордон, вони порушили міжнародне право й Збройні Сили України повинні захищати свою територію від сепаратизму, захищати власне населення від окупації, захищати майно України від загарбництва.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що російська агресія проти України є чітко спланованою дією, яке бере свій початок ще з дня Незалежності України та перейшла у гостру фазу, коли росія втратила свій вплив, завдяки Революції Гідності. Даний збройний конфлікт має значення для всієї міжнародної спільноти, бо геополітичне розташування України та її ресурси є доволі важливими чинниками для світу в цілому. Також, ця війна показала, як одна країна може повністю порушити всі міжнародні статuti та норми, спричинивши при цьому певну тріщину у світовому порядку, яка може потягнути за собою згубні наслідки для всього світу.

Список використаних джерел:

1. Українсько-російські відносини [Електронний ресурс]. URL : <http://kimo.univ.kiev.ua/MVZP/18.htm>
2. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг.ред. В.П.Горбуліна. Харків: Фоліо, 2017. 496 с.
3. Володимир Горбулін. Як перемогти Росію у війні майбутнього. Київ : Брайт Букс, 2020. 256 с.

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

Брухаль Софія Романівна,
студентка 4 курсу бакалаврату,
ООП «Міжнародна інформація»,
Факультет психології
НПУ імені М. П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Панченко Маргарита Валеріївна
НПУ імені М. П. Драгоманова

«Особливості врегулювання криз у діяльності НАТО і психологічна підготовка його військ»

Актуальність теми. НАТО відіграла вирішальну роль у стабілізації Європи після Другої світової війни, запобіганні конфлікту великих держав і подоланні розбіжностей часів холодної війни. Але навіть після всіх викликів міжнародного порядку, Альянс залишається актуальною силою для подолання нових загроз, трансформуючись для вирішення суперечок між її державами і країнами-партнерами, збереження цінностей демократії, миру, верховенства права, а також врегулювання криз, які є не менш важливою складовою Стратегічної концепції Організації як у 1999 році, так і в 2022 році.

Маючи на собі велику кількість функцій та обов'язків, НАТО важливо дбати і про психологічний аспект армій країн Альянсу, адже зараз від психологічної підготовки військових може залежати і виконання завдань.

Стан розроблення проблеми. Цього питання торкалися такі науковці, як О. Резніков, К. Войтовський, А. Лепіхов. Також в їх дослідженнях простежуються дії та правове регулювання України у випадках кризових ситуацій. Зазначається, що план дій України відповідає принципам Європейського Союзу та Альянсу.

Вклад основного матеріалу. На міжнаціональному рівні план дій у випадках кризових ситуацій у НАТО та його країн-членів кожного разу удосконалюється, так як беруться до уваги питання безпеки цивільного населення та збереження цілісності економіки. Зараз багато таких ситуацій, які охоплюють територію кількох країн. Загальним підходом багатьох організацій, зокрема і НАТО є у підтвердженні такої проблеми, забезпеченні національних систем діяльності під час таких ситуацій, заснування одних стандартів, методів, механізмів в оцінці ризиків, а також забезпечення допомоги при потребі. [1]

На певні кризові ситуації, такі як інформаційний тероризм, кіберзлочинність, енергетична безпека та зміна клімату, Організація Північноатлантичного договору має свої плани регулювання – способи розслідування, посилення спостереження за критичними мережами, оцінка та

виправлення помилок або причин проблеми, корегування нанесеної шкоди. Вагомою ланкою у питанні врегулювання криз є визначення коректних, вірних дій на початковому етапі та можливості запобігання потенційним кризам, а також вчасне втручання, яке визначається за допомогою сил і засобів Організації. Для відвернення потенційних загроз, НАТО використовує загальні зібрання, конференції органів організації: Північноатлантичної Ради, комітетів політичного і військового характеру, Групи координації політики, де на головну тему виносяться питання кризових ситуацій, збираються дані та приймаються відповідні рішення. [2, с. 240]

Досить часто Організація Північноатлантичного договору проводить навчання по врегулюванню кризових ситуацій. Хоча, бути готовими до точно всіх випадків неможливо, але це піднімає стан готовності учасників – психологічно та організаційно, допомагає краще орієнтуватись на місці, набутти досвід, навіть якщо і тренувальний. [3]

Під час тренування, військових готують до дій, максимально наближених до тих, які будуть на полі бою, у кризових ситуаціях або надзвичайних випадках. Необхідними складовими підготовки також має бути психологічний аспект. Це може бути утворення психологічної витривалості під час бойових дій, генерування психологічної єдності у військових підрозділах, надання психологічної допомоги у випадку травми, як фізичної так і психічної. [4]

Висновки. Підсумовуючи, можна сказати, що Організація Північноатлантичного договору зараз вважається основним масштабним об'єднанням колективної безпеки і миру у світі. Незважаючи на зміни протягом стількох років, НАТО не тільки зберегло, але й розширило свої повноваження, у тому числі і з питанням регулювання кризових ситуацій, які виникають у міжнародному світі. Невід'ємною складовою навчань, навіть у тих самих кризових проблемах, є питання психологічного стану та підготовки. Адже для кожного бездоганно виконаного завдання мають бути готові і люди, як фізично, так і психологічно.

Список використаних джерел:

1. Резнікова О. О., Войтовський К. Є., Лепіхов А. В. Щодо удосконалення планування на випадок кризових ситуацій. Аналітична доповідь [Електронний ресурс]. Київ : НІСД, 2021. 112 с. URL : <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-02/dopovid-natsionalna-stiykist-na-regionalnomu-rivni.pdf>
2. Хитра О. Л. Реагування на кризові ситуації, що загрожують національній безпеці України: адміністративно-правові засади реалізації теорії та досвіду. Львів: Растр-7, 2019. 398 с.
3. Навчання НАТО з врегулювання криз: підготовка до невідомого [Електронний ресурс]. URL : <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2020/02/07/navchannya-nato-z-vregulyuvannya-kriz-pdgotovka-do-nevdomogo/index.html>.
4. Особливості психологічної підготовки армій країн НАТО [Електронний ресурс]. URL : <https://bookster.com.ua/osoblyvosti-psykholohichnoi-pidhotovky-armii-krain-nato/>.

Гоменюк Анастасія Володимирівна,
студентка 4 курсу бакалаврату,
ООП «Міжнародна інформація»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професорка
Ковчина Ірина Михайлівна
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Конфлікти в міжнародних відносинах та політично-психологічні засоби їх врегулювання»

Актуальність проблеми. Конфлікти в міжнародних відносинах відбуваються всю історію людського життя. Вони починались з сутичок невеликих поселень, що у нас час перетворились на війни світового масштабу з використанням точної зброї масового ураження, у найгірших випадках навіть із використанням ядерної зброї, яка не залишає після себе нічого живого.

Все це, впливає з багатьох психологічних та політичних факторів які впливають на зародження та розвиток конфлікту, тому вивчення, як саме треба їм запобігати є найактуальнішою проблемою у будь-який проміжок часу, особливо для нас, як нації, яка живе під час останньої фази міжнародного конфлікту – війни. Постійна зміна подій та акторів на міжнародній арені вносить свої корективи у всім відомі вже засоби врегулювання конфліктів, тим самим триває неприпинений розвиток та актуальність вивчення даного питання

Ступінь розроблення проблеми. Аналізом та вивченням конфліктів в міжнародних відносинах займались та займаються такі вчені як: Доктор Сара Маджалі, О.К. Фрод, Вільям Дж. Лонг тощо. Вільям Лонг у своїй роботі поставив питання: «Чому саме міжнародні конфлікти доходять до стадії війни». Також він намагався визначити та зрозуміти як правильно треба балансувати між собою державам, щоб кожна з них не мала на меті підірвати суверенність іншої. Та як у світі, де розвиваються багато авторитарних держав підтримувати мир та ефективно врегульовувати конфлікти.

Виклад основного матеріалу. Конфлікти у міжнародних відносинах можуть виникати із багатьох причин: з релігійних переконань, ідеологічних, політичних. Більш сучасним наслідком для виникнення конфлікту на геополітичному просторі є локальний та міжнародний тероризм.

На нашу думку, такі конфлікти по світу вирішувались би досить легко якби держави на прикладі країн Європейського Союзу, навчилися поважати кордони один одного, суверенність та право кожного народу на життя. Виходячи з подій сьогодення, нажаль, країни які постійно знаходились під

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

протекторатом жорстких та нелюдських ідеологій та переконань більш схильні на постійне вирішення між кордонних та етнічних конфліктів.

Психологічним аспектом спроби вирішення даних конфліктів міг би бути колективний тиск на глав держав з тиранічною формою правління, іншими суб'єктами міжнародних відносин, політичним аспектом даного питання було б впровадження жорстких та фатальних санкцій, після яких державі-агресору було б важко функціонувати як раніше, та справляти свій вплив на міжнародній арені.

Роблячи висновки, треба зауважити на тому, що дане питання є дійсно складним для вивчення. Адже кожен день ми стикаємося з більш серйозними конфліктами, на які вже не діють минулі методики їх вирішення, тому вивчення даної теми допоможе нам знаходити нові і сучасні психологічно-політичні засоби їх усунення.

Список використаних джерел:

1. Al-Rawashdeh M. S, Al-Majali S. A. The phenomenon of International Conflict in International Relations. *The International Journal of Social Sciences and Humanities Invention*. May, 2017. DOI: [10.18535/ijsshi/v4i5.05](https://doi.org/10.18535/ijsshi/v4i5.05)
2. Long W. J. Cooperation and Conflict in International Relations. *Cooperation and Conflict*, 2021. Pp. 7 – 25.
3. Kahn-Freund O. Intergroup Conflicts and Their Settlement. *The British Journal of Sociology*. Vol. 5, No. 3 (Sep., 1954), pp. 193-227. <https://www.jstor.org/stable/587068>
4. International Conflict Resolution After the Cold War / Ed. P. C. Stern, D. Druckman, National Academies Press, Nov 7, 2000. Political Science. 640 p.

Кілімович Катерина Сергіївна,
*студентка 4 курсу бакалаврату,
ОПП «Міжнародна інформація»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова*

Науковий керівник:
*кандидат педагогічних наук, професор,
Антонюк Наталія Миколаївна
НПУ імені М.П. Драгоманова*

«Гібридні загрози Україні: психологічний аспект»

Актуальність проблеми. На тлі повномасштабної військової агресії Росії проти України питання гібридних загроз постає з новою актуальністю. Виникає необхідність глибокого аналізу таких загроз з усіх точок зору і з психологічної також, задля пошуку ефективного рішення у боротьбі з ними. Адже гібридні

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

загрози становлять велику небезпеку українському демократичному суспільству, вони можуть ставати дестабілізуючим чинником, розколювати населення країни навпіл. Гібридні загрози виступають як тонкий психологічний фактор, яким ворог вміло керується і таким чином легко впливає на нашу свідомість, згодом маніпулюючи нею й нав'язуючи свої нарративи.

Ступінь розроблення проблеми. Серед українських науковців, які досліджують питання гібридних загроз та гібридної війни варто назвати Горбуліна В. та монографію за його редакцією «Світова гібридна війна: український фронт», Магду Є., Місюру А., Паливоду В. Фесенка В., та ін. У зарубіжному науковому полі, особливо в європейському, серед дослідників, які займаються вивченням гібридних загроз можна виокремити праці Вілкі Р. «Гібридна війна: щось старе, а не щось нове», Монагана Е. «Війна» в російській «гібридній війні», Хоффмана Ф. «Гібридні загрози: переосмислення еволюційного характеру сучасного конфлікту». У своїх працях автори надають визначення гібридним загрозам, їх характеристики тощо [2].

Виклад основного матеріалу. Здійснивши аналіз основної літератури, яка стосується вивчення гібридних загроз, можна відзначити, що невід'ємною складовою таких загроз є інформаційний чинник, який є одним з основних маркерів психологічного впливу на особистість.

Зокрема він передбачає застосування інформаційно-психологічних операцій (ІПО), тобто комплексу заздалегідь спланованих, узгоджених та реалізованих дій, які здійснюють професійно підготовлені агенти, задля повного оволодіння контролю над свідомістю громадян держави та у подальшому здійснення впливу на них, вчиняючи психологічний тиск та використовуючи психологічні маніпуляції із застосуванням істинної, частково правдивої та/або неправдивої інформації для дестабілізації, дезорієнтації суспільства та підготовки до успішного проведення подальших політичних та воєнних дій [1].

Важливим компонентом інформаційного чинника гібридних загроз є дезінформація, використання спотворених фактів та фейків, що має на меті викликати у людини певні емоції, наприклад, такі як страх, відчай, злість, які знижують психологічну витривалість індивідуума, тощо. Під впливом психологічних чинників, тобто емоцій особистістю стає набагато легше маніпулювати, використовуючи її поведінку у своїх корисливих цілях. У цьому контексті яскравим прикладом можна назвати те, як ворог використовує свої нарративи про мову, акцентує увагу на нібито спільній історії двох братніх народів, оперує релігійним фактором, щоб так би мовити консолідувати довкола ідеї "русского міра чи Святої Русі як єдиної захисниці православного світу тощо.

Підсумовуючи, можна зазначити, що гібридні загрози, як комплексне явище включає в себе багато методів, які можуть завдавати глибокої шкоди суспільству. Так, вплив інформаційної складової гібридних загроз значно зріс за останнє десятиліття. Він є надзвичайно серйозним як у сфері безпеки

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

держави, так і в контексті психологічної стійкості суспільства, тому його не можна ігнорувати. Необхідно швидко та ефективно реагувати на нього всіма можливими способами.

Список використаних джерел:

1. Гулай В. В., Базиліук К. Ф. Інформаційно-психологічна складова гібридної війни російської федерації проти України (2014-2021 рр.): теоретико-методологічні засади дослідження [Електронний ресурс]. *Izdevnieciba Baltija Publishing*. С. 873-882. URL : <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-107>
2. Хмель А. Протидія гібридним загрозам в ЄС (регулятивно-правова база Європейського Союзу). *Acta De Historia & Politica: Saeculum XXI*. 2022. Вип. 03. – С. 91-101.

Лобатенко Олександра Максимівна
студентка 1 курсу магістратури?
ООП «Міжнародна комунікація»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ковчина Ірина Михайлівна,
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Міжнародний суд як головний судовий орган Організації Об'єднаних Націй: історично-психологічний аналіз»

Актуальність проблеми. З історичним розвитком цивілізацій, а згодом і з розвитком їхніх взаємовідносин, почався і розвиток системи, яка мала регулювати ці відносини. Навіть сама назва цієї системи поступово розвивалася, поки остаточно не утвердилася як міжнародне право. Первісними суб'єктами міжнародного права були держави, але з подальшою появою міжнародних організацій, які також належать до суб'єктів міжнародного права, їх кількість зросла. Одним із таких структур є Організація Об'єднаних Націй, яка стала засновником Міжнародного Суду як одного з його головних органів.

Незважаючи на те, що Суд є відносно молодою установою, він стикався з постійною критикою з боку деяких експертів з міжнародного права з моменту свого створення. Крім того, деякі міжнародні органи та представництва мають право звертатися до неї за консультативними висновками щодо вирішення складних справ.

Також відомий як «Світовий суд» або «Міжнародний Суд

Справедливості» (англ. - The International Court of Justice), є головним судовим органом Організації Об'єднаних Націй. Він був створений у червні 1945 року відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй і почав свою діяльність у квітні 1946 року.

В останній період піднімається питання про вирішення не тільки завдань із судочинства, але й про обов'язкову присутність на судових засіданнях психолога.

Ступінь розроблення проблеми. Даним питанням в українській науці займаються А.П.Гуменюк, яка досліджує проблеми міжнародних відносин в регіонах світу, І.М.Ковчина, яка приділяє увагу професійній підготовці психологів, міжнародників, М.В.Панченко, в наукових працях доводить про необхідність інтеграції наукових досліджень з психології, міжнародних відносин та судочинства та інші [1].

Виклад основного матеріалу. Роль Міжнародного суду ООН, який розташований в Гаазі (Нідерланди), полягає у вирішенні, відповідно до міжнародного права, суперечок, які передані йому державами. Основною діяльністю Міжнародного суду є вирішення спорів між державами, так звані судові процедури, надання роз'яснень правових норм міжнародним організаціям у сферах, що належать до компетенції цих організацій. Це робиться в рамках так званої процедури оцінки.

Звернемо увагу, що психолог як фахівець необхідний під час судового засідання, оскільки може допомогти прийняти правильне рішення. Міжнародний Суд є найвищим судом у світі і єдиним із загальною та універсальною юрисдикцією: він відкритий для всіх держав-членів Організації Об'єднаних Націй і, відповідно до положень свого Статуту, може розглядати будь-які питання міжнародного права.

Створення Суду стало кульмінацією тривалого розвитку методів мирного врегулювання міжнародних суперечок, витоки яких, можна сказати, сягають сивої давнини.

У статті 33 Статуту Організації Об'єднаних Націй перераховані такі методи мирного вирішення спорів між державами: переговори, розслідування, посередництво, примирення, арбітраж, судове врегулювання та звернення до регіональних установ або домовленостей, до яких також слід додати як взаємні послуги за певним копромисом. Серед цих методів деякі передбачають звернення до третіх осіб. Наприклад, медіація ставить сторони в суперечці в положення, в якому вони можуть самостійно вирішити свій спір завдяки втручання третньої сторони. Арбітраж йде далі, у тому сенсі, що спір фактично передається на розгляд неупередженої третньої сторони, щоб можна було досягти обов'язкового врегулювання. Те саме стосується судового врегулювання, за винятком того, що суд підпорядковується суворішим правилам, ніж арбітражний суд, наприклад, з процесуальних питань. Історично кажучи, посередництво та арбітраж передували судовому врегулюванню. Перший був відомий, наприклад, у Стародавній Індії, тоді як численні приклади

останнього можна знайти в Стародавній Греції, в Китаї, серед арабських племен, у ранньому ісламському світі, у морському звичаєвому праві в середньовічній Європі та в папській практиці.

Сучасна історія міжнародного арбітражу, однак, загально визнана як така званий договір Джея 1794 року між Сполученими Штатами Америки та Великобританією. Цей Договір про дружбу, торгівлю та навігацію передбачав створення трьох змішаних комісій, до складу яких входили рівна кількість громадян США та Великобританії, яким було доручено вирішити низку невирішених питань між двома країнами, які не було можливим вирішити шляхом переговорів. Хоча це правда, що ці змішані комісії не були, строго кажучи, органами третьої сторони, вони мали на меті функціонувати певною мірою як трибунали. Вони знову пробудили інтерес до процесу арбітражу. Протягом дев'ятнадцятого століття до них зверталися Сполучені Штати та Сполучене Королівство, як і інші держави Європи та Америки.

Арбітражний розгляд претензій у штаті Алабама у 1872 році між Сполученим Королівством та Сполученими Штатами ознаменував початок другого, і ще більш вирішального, етапу розвитку міжнародного арбітражу. Згідно з Вашингтонським договором 1871 року, Сполучені Штати та Сполучене Королівство погодилися подати до арбітражу позови першої щодо ймовірного порушення нейтралітету останніми під час Громадянської війни в США. Дві країни встановили певні правила, що регулюють обов'язки нейтральних урядів, які мали застосовуватися трибуналом, який, за їхньою згодою, має складатися з п'яти членів, які будуть призначені відповідно главами держав Сполучених Штатів, Сполученого Королівства, Бразилії, Італія та Швейцарія, останні три держави не є сторонами у справі. Рішення арбітражного суду зобов'язало Сполучене Королівство виплатити компенсацію, і останнє належним чином виконало. Проведення послужило демонстрацією ефективності арбітражу у врегулюванні великого спору і призвело в останні роки XIX століття до розвитку подій у різних напрямках, а саме:

— різке зростання практики внесення положень до договорів, які передбачають звернення до арбітражу у разі виникнення спору між сторонами;

— укладення загальних арбітражних договорів для вирішення визначених класів міждержавних спорів;

— спроби розробити загальний арбітражний закон, щоб країни, які бажають вдатися до цього способу вирішення спорів, не були зобов'язані щоразу погоджувати процедуру, яку необхідно прийняти, склад трибуналу, правила, яких слід дотримуватися та фактори, які необхідно враховувати при наданні нагороди;

— пропозиції щодо створення постійно діючого міжнародного арбітражного суду з метою уникнення необхідності створення спеціального суду *ad hoc* для вирішення кожного спору.

Початок війни у вересні 1939 р. неминуче мав серйозні наслідки для Постійної палати міжнародного правосуддя, яка вже кілька років переживала

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

період ослаблення діяльності. Після свого останнього публічного засідання 4 грудня 1939 року Постійна палата міжнародного правосуддя не займалася жодною судовою справою, і подальші вибори суддів не проводилися. У 1940 році Суд перемістив до Женеви, а в Гаазі залишився один суддя разом із кількома посадовими особами Секретаріату голландської національності.

Потрясіння війни призвели до поновлення думки про майбутнє Суду та створення нового міжнародного правового порядку. У 1942 році державний секретар Сполучених Штатів і міністр закордонних справ Сполученого Королівства заявили, що виступають за створення або відновлення після війни міжнародного суду, а Міжамериканський юридичний комітет рекомендував продовжити Постійну палату міжнародного правосуддя юрисдикції. На початку 1943 року британський уряд виступив з ініціативою запросити низку експертів до Лондона для створення неформального Міжсоюзного комітету для вивчення цього питання. Цей комітет під головуванням сера Вільяма Малкіна (Великобританія) провів 19 засідань, в яких взяли участь юристи з 11 країн. У своїй доповіді, опублікованій 10 лютого 1944 р., він рекомендував:

- що статут будь-якого нового створеного міжнародного суду має ґрунтуватися на статуті Постійної палати міжнародного правосуддя;
- що консультативна юрисдикція має бути збережена у справі нового Суду;
- що визнання юрисдикції нового Суду не повинно бути обов'язковим;
- що Суд не має юрисдикції розглядати, по суті, політичні питання.

Тим часом 30 жовтня 1943 року після конференції між Китаєм, СРСР, Великобританією та США була видана спільна декларація про визнання необхідності

«заснувати якнайшвидше загальну міжнародну організацію, засновану на принципі суверенної рівності всіх миролюбивих держав, відкритих для членства всіх таких держав, великих і малих, для підтримки міжнародного миру і безпеки».

Ця декларація призвела до обміну інформацією між чотирма державами в Дамбартон-Оукс, в результаті чого 9 жовтня 1944 року були опубліковані пропозиції щодо створення загальної міжнародної організації, до складу якої входить міжнародний суд. Наступним кроком було скликання у Вашингтоні в квітні 1945 року засідання комітету юристів, що представляли 44 штати. Цьому комітету під головуванням Г.Х. Хакворта (Сполучені Штати) було доручено підготувати проект Статуту майбутнього міжнародного суду для подання на конференцію в Сан-Франциско, яка протягом місяців з квітня по червень 1945 р. розробити Статут Організації Об'єднаних Націй. Підготовлений Комітетом проект Статуту базувався на Статуті Постійної палати міжнародного правосуддя і, таким чином, не був повністю свіжим текстом. Проте Комітет відмовився зайняти позицію з низки питань, які, на його думку, мають вирішити Конференція: чи слід створити новий суд? У якій формі має бути викладена місія суду як головного судового органу Організації Об'єднаних

Націй? Чи має бути юрисдикція суду обов'язковою, і якщо так, то в якій мірі? Яким чином мають бути обрані судді? Остаточні рішення з цих пунктів і щодо остаточної форми Статуту були прийняті на конференції в Сан-Франциско, в якій взяли участь 50 штатів.

Ця конференція прийняла рішення проти обов'язкової юрисдикції та виступила за створення абсолютно нового суду, який був би головним органом Організації Об'єднаних Націй на тих самих засадах, що й Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна та Соціальна Рада, Опіка. Рада та Секретаріат, а також його Статут, що додається до Статуту та є частиною Статуту. Основними причинами, через які Конференція вирішила створити новий Суд, були наступні:

— Оскільки Суд мав бути головним судовим органом Організації Об'єднаних Націй, було визнано недоречним, щоб цю роль виконувала Постійна палата міжнародного правосуддя, яка була пов'язана з Лігою Націй, яка тоді була на межі розпуску.

— Створення нового суду було більш логічним у світлі того факту, що кілька держав, які були сторонами Статуту Постійної палати міжнародного правосуддя, не були представлені на Конференції в Сан-Франциско, і, навпаки, кілька держав, представлених на Конференції, були не є сторонами Статуту.

— У деяких колах існувало відчуття, що Постійна палата міжнародного правосуддя є частиною старішого порядку, в якому європейські держави домінували в політичних і юридичних справах міжнародного співтовариства, і що створення нового суду сприятиме судовому врегулюванню більше. доступні для неєвропейських держав. Насправді це сталося, коли кількість членів Організації Об'єднаних Націй зросла з 51 держави в 1945 році до 193 у 2018 році.

Учасники конференції в Сан-Франциско все ж наголошували на тому, що не слід порушувати будь-яку спадкоємність з минулим, тим більше, що сам Статут Постійної палати міжнародного правосуддя був розроблений на основі минулого досвіду, і вважалося, що краще нічого не змінювати. що загалом спрацювало добре.

Таким чином, у Статуті чітко зазначено, що Статут Міжнародного суду базується на Статуті Постійної палати міжнародного суду; крім того, до нього були включені положення, які забезпечують передачу юрисдикції Постійної палати міжнародного суду, наскільки це можливо, до Міжнародного суду. Останній раз Постійна палата міжнародного суду збиралася в жовтні 1945 року, коли було прийнято рішення вжити всіх належних заходів для забезпечення передачі її архівів та речей до нового Міжнародного суду, який, як і його попередник, мав розміститися за м. Палац Миру. 31 січня 1946 року всі судді Постійної палати міжнародного правосуддя, які все ще формально займали свої посади, подали у відставку, а вибори перших членів Міжнародного суду відбулися 5 лютого 1946 року на першій сесії Генеральної Асамблеї та Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй. У квітні 1946 року Постійна палата

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

міжнародного правосуддя була офіційно розпущена, і Міжнародний суд, зібравшись вперше, обрав своїм головою суддю Герреро, останнього президента Постійної палати міжнародного суду, і призначив членів свого реєстру (в основному з числа колишніх чиновників Постійної палати міжнародного правосуддя). 18 квітня 1946 року новий суд провів своє відкрите засідання.

Список використаних джерел:

1. Булах І. С., Андрущенко Т. В., Ковчина І. М., Панченко М. В., Гуменюк А. Г. Правові витоки політичної діяльності в міжнародному просторі. *Multidisciplinary scientific research and innovation : collection of abstracts of International scientific-practical conference*, Kunovice, Czech Republic, November 17-18, 2021. - Kunovice: Akademie HUSPOL, 2021. С. 62-66. URL: <https://moodle.npu.edu.ua/mod/forum/view.php?f=3538>
2. Case law of other tribunals [Electronic resource]. URL : http://www.ilo.org/dyn/triblex/triblexmain.showList?p_lang=en&p_keyword_id=751
3. Un dispute tribunal judgments and orders [Electronic resource]. URL : <https://www.un.org/en/internaljustice/undt/judgments-orders.shtml>
4. United Nations Administrative Law [Electronic resource] / By Cyril Emery. URL : https://www.nyulawglobal.org/globalex/United_Nations_Administrative_Law.html

Миколаюк Ірина Григорівна,
студентка 4 курсу бакалаврату,
ООП «Міжнародна інформація»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат педагогічних наук, професор,
Антонюк Наталія Миколаївна,
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Державна символіка України, протокольні норми її використання, а також їх психологічний зміст»

Актуальність проблеми. З давніх-давен люди використовували різні символи та емблеми. Щодня всі ми бачимо тисячі знаків навколо і не завжди замислюємося про те, який сенс приховують вони в собі та який вплив мають. Таємна мова символів – найцінніша духовна спадщина давно минулих епох, мудрість тисячоліть, зашифрована та донесена до нас в умовних знаках. Державні символи нерозривно пов'язані з історією державотворення, соціально-політичним становищем у державі та суспільстві, ментальністю українського народу. Актуальність обраної теми дослідження не викликає

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

сумнівів, оскільки в державних символах відображається історія нашої держави, що налічує не одне століття. Особливо сьогодні, важливо знати свою багатовікову історію, яка є втіленням єдності, гідності та незламності українського народу.

Ступінь розроблення проблеми. Державні символи у контексті формування політичної нації розглянуто у працях В. Бега, А. Колодій, В. Карпова, І. Мальованої, Г. Нестеренко, В. Корнієнка, В. Крисаченка, О. Бабкіної інших вчених.

Вклад основного матеріалу. Проаналізувавши джерела, які висвітлюють питання символів держави, можу сказати, що державні символи є важливим і беззаперечним атрибутом незалежної та сучасної держави. Символи, які створювались нацією протягом усієї історії, тобто у процесі державотворення, стали державними внаслідок їх нормативно-правового закріплення у законах та актах. Аналізуючи створення української державної символіки, можна сказати, що її поява досить тісно пов'язана з національно-визвольними рухами. Сам вибір символів зазвичай базувався на історичних традиціях. У ст. 20 Конституції України передбачено, що державними символами України вважається Державний Герб України, Державний Прапор України і Державний Гімн України. Необхідно цілком дотримуватись протокольних норм використання державних символів – це неухильний обов'язок державних органів, посадових осіб, громадян. Шанобливе ставлення до символів своєї держави є ознакою високого розвитку національної свідомості, почуття гідності та єдності нації.

Отже, державні символи - це офіційні знаки держави, які закріплені на конституційному рівні та певним чином відображають суверенітет держави і зазвичай мають етнічне походження. Підстави для застосування цих символів регулюють окремі нормативно-правові акти. Символи держави обов'язково мають бути присутні при проведенні державних свят, урочистостей, подій, при виконанні різного роду державних розпоряджень. Державна символіка – це ознака піднесеного духу народу, його унікальності та неповторності. Ці символи формують важливі громадянські риси, а саме : єдність духу, патріотизм, активну життєву позицію, національну свідомість громадян.

Список використаних джерел:

1. Карпов В. В. Українська звитяга у символах. Київ: Видавець Олег Філюк, 2016. 421 с.
2. Конституція України: Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Офіційний вісник України*. 01.10.2010. № 72/1. Ст. 2598.
3. Мальована Ю. Г. Роль політичної символіки у формуванні свідомості українського суспільства. *Стратегія розвитку України у глобальному середовищі : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*. 13-15 листопада 2009 р. Сімферополь-Ялта, 2009. Том 1. С. 145-146.
4. Шляхтун П. Державні символи. *Політична енциклопедія* / Редкол.: Ю. Левенець, Ю. Шаповал та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. С.204.

Непийвода Анна Олександрівна,
студентка 4 курсу бакалаврату,
ООП «Міжнародна інформація»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ковчина Ірина Михайлівна
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Аналіз діяльності дипломатичної служби Великої Британії під час кризи: психолого-політичний аспект»

Актуальність проблеми. На нашу думку, вивчення діяльності дипломатичної служби Великої Британії завжди буде залишатись актуальним питанням для вивчення, особливо під час скрутних становищ для держави. Королівство у всі часи відігравало вирішальну роль на міжнародній арені, та є взірцем досконалої дипломатії для більшості сучасних країн світу.

Як майбутнім дипломатам-міжнародникам, нам актуально як ніколи, під час війни росії проти України, досліджувати історію дипломатичної служби Великої Британії та її психологічні аспекти - аналізувати, як поводити себе провідні дипломати світу у тих чи інших ситуаціях, як це впливало на них психологічно, та як це потім відображалось на політичному становищі держави.

Ступінь розроблення проблеми. Зауважимо, що вивченням дипломатичної служби Великої Британії під час кризових ситуацій займались: зарубіжні учені Х.М. Скотт, Р.А. Джонс, Р.Т. Найтенджел, Д.Н. Ділкс, а також українські учені – Гуменюк А.Г, Гуменюк Б.І. та інші дослідники.

Наприклад, Роберт Найтенджел зазначає, що суспільство не приділяє значної уваги до діяльності дипломатичної служби до поки в країні не починається війна або не виникає якась кризова ситуація, тому на його думку, що і було яскраво висвітлено в дипломатії Великої Британії – публічна думка більшості завжди для них мала велике значення у вирішенні надскладних міжнародних питань.

Виклад основного матеріалу. Дипломатична служба Великої Британії, за допомогою вмілих дипломатів завжди намагалась відновлювати баланс на міжнародній арені, демонструючи, що вона була рівноправним, якщо не старшим партнером Міністерства закордонних справ у виконанні британської зовнішньої політики.

За часи свого існування дана структура пережила багато криз та воєн, ставлячи під питання суверенність та цілісність своєї держави, життя народу, його соціальне та економічне становище, але завдяки досконалому вмінню

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

досягати успіху під час переговорів, вони підписували багато міжнародних документів, які допомагали укорінювати державу як одну з найвпливовіших і на континенті, і в цілому світі. Велика Британія пережила багато воєн, вивчила дуже цінний та серйозний урок – щоб постійно перебувати у стабільному політичному становищі, треба вміти збалансовувати національні інтереси з повагою й національними інтересами інших держав, приходячи до спільного консенсусу.

Підсумовуючи, треба підкреслити, що вивчення історичної діяльності дипломатичної служби Великої Британії, дає нам чітке розуміння, чому саме зараз зносини з іншими країнами світу у цієї держави знаходяться на найвищому рівні. Досвід минулого дає мотивацію дипломатам Королівства підтримувати статус та презентацію своєї національності й держави у геополітичному вимірі.

Список використаних джерел:

1. Dilks D. N. The British Foreign Office between the Wars. Publications de l'École Française de Rome [Electronic resource] / Année 1984, vol.54-2. Pp.165-186. URL : https://www.persee.fr/doc/efr_0000-0000_1984_act_54_2_2302
2. Introduction by Jennifer Anderson, Director for Consular Services [Electronic resource]. URL : <https://www.gov.uk/government/publications/consular-and-crisis-strategy-2022/consular-and-crisis-strategy-2022>
3. Nightingale R. T. The Personnel of the British Foreign Office and Diplomatic Service. *American Political Science Review*, 1930, vol. 24, issue 2, P.310-331.
4. Raymond A. J. The British Diplomatic Service: 1815-1914. Wilfrid Laurier University Press, 1983. 272 p.

Міткохер Олександра Сергіївна,
студентка 4 курсу бакалаврату,
ООП «Міжнародна інформація»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Панченко Маргарита Валеріївна
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Проблема Тайваню у сучасних міжнародних відносинах: психолого-політичний аспект»

Актуальність проблеми. У зв'язку із загостренням конфлікту між Тайванем та континентальним Китаєм, на фоні війни росії проти України, сьогодні як найактуальнішим є дослідження причини даного конфлікту та

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

аналіз його стадій, особливо через постійне втручання США у нього, та його активну підтримку та визнання Тайваню як цілісної політичної системи. Така співпраця двох країн значно дратує уряд Китаю, тому те, як ці події можуть втримувати та керувати діями Китаю, є дуже цікавим для вивчення для будь якого дипломата та студента-міжнародника як в політичному аспекті так і у психологічному, бо такі шокуючі події впливають на свідомість та сприйняття подій, що відбуваються на міжнародній арені.

Конфлікт між Тайванем та Китаєм висвітлює те, як події в Україні можуть рухати не тільки прикордонні держави але й весь світ в цілому. Суперечки між двома країнами виникали й раніше, але Китай ще ніколи не звозив до водних кордонів з Тайванем таку велику кількість зброї масового ураження, що ще більше сприяє напрузі та втручанням США, щоб не дати Китаю змогу кроїти кордони на свій лад та захоплювати такий геополітично важливий острів.

Ступінь розроблення проблеми. Відмітимо, що вивчення історії та впливу на проблему Тайваню у сучасних міжнародних відносинах вивчали Джені Глічрист, Х. Ейчен, Те-Ю Ван, Ловел Діттмер, І-Гван Су та інші вчені. Зокрема, І-Гван Су зазначає, що від 90-х років коли Тайвань переживши не тільки розвиток демократизації а й «десінізацію», суспільство стало більш міцнішим разом зі своєю політичною системою, що значно збільшило силу спротиву континентальному Китаю і як наслідок допомогло вести якісну дипломатію спротиву та відстоювання власних національних інтересів.

Виклад основного матеріалу. Аналіз літератури, яка історично висвітлює проблему Тайваню та вивчення сучасних новин, можна побачити, як на початку свого становлення як окремою держави, Тайвань не визнавався державами світу. Згодом він поступово розвався як окремий об'єкт геополітики й її суб'єкт, що впливає із подій сьогодення.

США вдало використовують цей острів задля придушення гегемонії Китаю над Азійським регіоном та світом в цілому. Місс Пелоні, яка в серпні 2022 р. відвідала Тайвань задля підтримки, показала на практиці, що Китай може погрожувати, але активно вести свою військову політику не здатен, щоб не погіршувати свою позицію «нейтралітету» щодо керуванням світу. Психологічна атака США, Приїзд третьої особи Уряду, була позитивно сприйнята населенням Тайваню. Погрози Китай тільки підкреслили його нездатність протистояти демократії.

Підсумовуючи, хочемо підкреслити, що, активізування конфлікту між Тайванем і Китаєм так само як і війна росії проти України, змушує танути лід сталої криги геополітичної системи світу, подивитись і з психологічної сторони на спецоперацію та героїзм українських воїнів, бо вже багато інших застарілих та призупинених на певному етапі конфліктів, починають вирішуватися військовим шляхом або йде обговорення їх «вирішення». На цьому прикладі, можна яскраво побачити, як звичні нам системи та організації стають не ефективні і йде стрімкий розвиток на зміни у нової політичної карти світу.

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

Список використаних джерел:

1. 이광수, «국민대학교 사회과학연구소», 209-236(28 쪽), 2016
2. 이원봉, 임규섭, 경희대학교 국제지역연구원 153-182(30 쪽), 2009.
3. Taiwan. Library of Congress [Electronic resource]. URL : <https://www.loc.gov/item/copr/8497105/>
4. Taiwan as part of the Japanese empire [Electronic resource]. URL : <https://www.britannica.com/place/Taiwan/Taiwan-as-part-of-the-Japanese-empire>

Петрова Маргарита Олександрівна,
студентка 4 курсу бакалаврату,
ОПП «Міжнародна інформація»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ковчина Ірина Михайлівна,
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Особливості зміцнення інформаційно-психологічної безпеки України: стан та перспективи»

Актуальність проблеми. Інформаційно-психологічний простір достатньо небезпечний, він видозмінюється відповідно до умов застосування. Адже одне невірне формулювання в поданні інформації може зашкодити всій подальшій її передачі. Тому висвітлення достовірної інформації допомагає перешкоджати появі дезінформації як в національній інформаційній мережі, так і міжнародній. У воєнний час як ніколи важливо розповсюджувати достовірну інформацію для запобігання паніки та дезінформованості громадян, для психологічної стабільності у поведінці населення.

Ступінь розроблення проблеми. Стан наукової розробки проблеми: в науковій літературі досліджено різні аспекти діяльності Центру Протидії дезінформації. Водночас, визначення стану та перспектив роботи з по токами інформації потребує більш ґрунтовного розгляду. Цю проблему досліджували таці автори як М. Присяжнюк у своїх працях висвітлює стан інформаційної безпеки в Україні [4]. Т.С. Візір висвітлює адміністративно-правове регулювання забезпечення інформаційної безпеки в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення [2]; І.О. Валюшко досліджувала інформаційну безпеку України в контексті російсько-українського конфлікту [1].

Виклад основного матеріалу. Центр протидії дезінформації виявляє та запобігає проникненню дезінформації в інформаційно-психологічне поле. Він

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

викриває терористичні організації та протидіє хакерським атакам, намагається зменшити їх психологічний вплив на населення. ЦПД пояснює, як впливає російська пропаганда на свідомість людей та надає рекомендації як не піддаватись маніпуляціям та пропагандам і свідомо аналізувати інформацію, довіряючи достовірним джерелам. Центр аналізує та моніторить події та явища в інформаційному просторі України, стан інформаційної безпеки та присутності України у світовому інформаційному просторі. Також виявляє та вивчає теперішні й майбутні загрози інформаційній безпеці України, чинники, які впливають на їх формування. Активно займається прогнозуванням та оцінкою наслідків для безпеки національних інтересів України. Центр співпрацює з РНБО і забезпечує інформаційно-аналітичними матеріалами з питань забезпечення інформаційної безпеки України. До їх завдань також входить участь у розбудові системи стратегічних комунікацій. Організація також залучена до розробки та реалізації Стратегії інформаційної безпеки України, здійснення аналізу стану її реалізації - з питань ефективності заходів щодо протидії дезінформації.

Висновки. Безпека на інформаційному полі дуже важлива в наш час, тому завдяки центру протидії дезінформації стає надійніше перебувати в мережі та фільтрувати інформацію яка з'являється. Центр залучений до створення інтегрованої системи оцінки інформаційних загроз та оперативного реагування на них, тому завдяки такій політиці йде удосконалення діяльності центру з прогнозувати загроз, як організаційних, так і психологічних, та протидіяти їм стає легше.

Список використаних джерел:

1. Валюшко І. О. Інформаційна безпека України в контексті російськоукраїнського конфлікту: дис. ... канд. політич. наук : 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку, галузь знань: 29 – міжнародні відносини. Київ, 2018. 210 с. URL : https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/DICERTATSIYA_VALYUSHKO-I.O..pdf
2. Візір Т. С. Адміністративно-правове регулювання забезпечення інформаційної безпеки в Україні: сучасний стан та перспективи вдосконалення. *Наука онлайн. Міжнародний електронний науковий журнал*. 2019. №4. DOI: [10.25313/2524-2695-2019-4-administrativno-pravove-regulyuvannya-zabezpechennya-informatsijnoyi-bezpeki-v-ukrayini-suchasnij-stan-ta-perspektivi-vdoskonalennya](https://doi.org/10.25313/2524-2695-2019-4-administrativno-pravove-regulyuvannya-zabezpechennya-informatsijnoyi-bezpeki-v-ukrayini-suchasnij-stan-ta-perspektivi-vdoskonalennya)
3. Положення про Центр протидії дезінформації. Прийняття від 07.05.2021 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/187/2021#n15>
4. Присяжнюк М., Белошевич Я. Інформаційна безпека України в сучасних умовах [Електронний ресурс]. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2013. Вип. 30. С. 42-46. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_vsn_2013_30_13.
5. Центр протидії дезінформації при РНБО України [Електронний ресурс]. URL : <https://cpd.gov.ua/>

Потужня Анастасія Олегівна
студентка 4 курсу бакалаврату,
ОПП «Міжнародна інформація»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Панченко Маргарита Валеріївна
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Аналіз міжнародних відносин України з дружніми країнами під час воєнного стану: психологічний аспект»

Актуальність проблеми. Внаслідок значного політичного і військового впливу протягом останніх років Російської Федерації на регіони Сходу та Півдня України серед його населення збільшилась кількість проявів сепаратизму, психологічного маніпулювання громадян України, що в свою чергу створило сприятливі умови для воєнного вторгнення росії на територію України, з подальшою тимчасовою окупацією територій.

Попри достатньо приділену увагу поняттям «воєнного стану» в наукових дослідженнях, агресія, яку прямо зараз переживає Україна на власному досвіді вносить корективи, ще не досліджені в наукових площинах. Через повномасштабне вторгнення 24 лютого росії до України, ми можемо теоретично та практично дослідити особливості дієвості окремих норм міжнародного права в період воєнного стану та його вплив на життя громадян.

Ступінь розроблення проблеми. Зазначимо, що питання психологічного аспекту під час воєнного стану вивчали А. Котельник, Р. А. Лоренсо, В.Є. Христенко, Баймуратов М. А.Голоднікова Ю та інші вчені. Зокрема А. Котельник зазначає,що внаслідок надзвичайних подій, які відбуваються в Україні впродовж останнього року, а саме, масові ракетні обстріли, загроза життю, спостереження за насильницькою смертю, непередбачуване переселення людей, бойові поранення, гостро постала потреба у соціально-психологічній підтримці і супроводі цілих соціальних груп, а також у психологічній допомозі окремим людям – дітям, дорослим, родинам [1].

Виклад основного матеріалу. 24 лютого 2022 року – це не лише новий масштабніший етап українсько-російської війни, що триває століттями, а і початок європейського цивілізаційного зламу. Ця війна існує в багатьох площинах і часових вимірах, але все ще не має загально визнаного значення. Це не війна за економічне зростання для переможця, не війна через внутрішні розбіжності чи будь-які інші внутрішні проблеми, не війна путіна та Зеленського – це війна проти рабства, війна за свободу, війна за безпеку проти

постійного загрози, війна розвитку проти занепаду, минулого проти майбутнього. Переможець істотно вплине на світовий порядок, встановлюючи характер і цінності нового світу.

Відповідь на вторгнення Росії в Україну у 2022 році була засуджена переважною більшістю світових лідерів, деякі з яких особисто засудили президента Росії Володимира Путіна за санкціонування військових дій. Одні лідери схвалили вторгнення, а інші вбачили в ньому результат провокації НАТО. 10 країн підтримали російське вторгнення, звинувачуючи в цьому провокації НАТО. Деякі країни, зокрема Китай, Індія, Південна Африка та деякі колишні радянські країни, зайняли нейтральну позицію. Україну підтримало 48 держав та 5 міжнародних організацій. Майже одразу лідери провідних країн повідомили про підтримку України та засудили дії агресора підготувавши пакет санкцій [2].

Сучасні воєнні дії впливають на психологічний та емоційний стан населення. Більшість людей не спроможні мужньо пережити данні обставини. Для тих, хто її переживає, екстремальні ситуації можуть обернутися психологічною кризою, стресом, травмою та призвести відповідно до кризи, стресу та психологічної травми. В якості стресора в цій ситуації виступають травматичні стресові події, що характеризуються раптовою і руйнівною силою.

Однією з таких руйнівних сил і однією з найнебезпечніших криз є війна, яка завдає остаточної фізичної та психологічної травми переважній більшості цивільних і військових. Тому важливо вчасно надати допомогу постраждалим, психологичну в тому числі, щоб вони могли повернутися до нормального життя та діяльності. Цінним у цьому контексті є юридичний та соціальний захист, а також медична та психологічна допомога людям, які перебувають у кризових ситуаціях. У кризових ситуаціях такої допомоги в основному потребують люди похилого віку, а також жінки та діти. Не менш важливою є профілактика психологічних розладів і рання підготовка людей до кризових ситуацій, тобто попередження їх можливих негативних психологічних ушкоджень [3].

Підсумовуючи, хочемо сказати, що будь-яка надзвичайна ситуація може змінити повсякденне життя людей і порушити їхні основні потреби у безпечному та стабільному світі. Хоча людська психіка може адаптуватися до будь-якої кризової ситуації, емоційна напруга та стрес під час кризи можуть призвести як до захоплення нових ситуацій, так і до порушення та погіршення життєво важливих функцій. Серед багатьох можливих негативних наслідків: невротизм, депресія, втрата впевненості в собі, у завтрашньому дні, різні види фізичного та психологічного перевантаження. Усе це згодом негативно позначається не лише на долі однієї конкретної людини, а й на долях цілих соціальних груп.

Список використаних джерел:

1. Котельник А. Як впоратися з тривожністю в умовах війни? [Електронний ресурс]. *Громадський простір* : [вебсайт]. Дата публ.: 23.03.2022. URL: <https://www.prostir.ua/?news=yak-vporatysya-z-tryvozhnistyu-v-umovah-vijny>.

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

2. Міжнародна реакція на російське вторгнення в Україну 2022 року [Електронний ресурс]. URL :

https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0_%D1%80%D0%B5%D0%B0%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BD%D0%B0_%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5_%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%83_2022_%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83

3. Україна 2022. Як не втратити свій шанс стати сильною державою. 22.04.2022 від UIFuture [Електронний ресурс]. *Український інститут майбутнього*. URL : <https://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vtratyty-svij-shans-staty-sylnoyu-derzhavoyu/>

*Пугач Анна Володимирівна,
студентка 4 курсу бакалаврату,
ООП «Міжнародна інформація»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова*

*Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ковчина Ірина Михайлівна,
НПУ імені М.П. Драгоманова*

«Дипломатично-психологічні прийоми як форма дипломатичної діяльності (протокольний аспект)»

Актуальність проблеми. У всі часи одним з найважливіших аспектів підтримки успішного функціонування міжнародних відносин була наявність певних протокольних заходів та етикету задля забезпечення взаєморозуміння між людьми, їх поведінкою, навіть поміж представниками різних націй та культур. В реаліях сьогодення, тяжіння світу до глобалізації робить ще більш необхідним полегшення комунікації за допомогою встановлення певного порядку єдиних правил та вимог, які могли б забезпечити однозначність деяких дій та вчинків усіх сторін учасників, які використовують протокольні заходи, та є причетними до них.

Ступінь розроблення проблеми. Зазначимо, що питання протокольного аспекту дипломатичних прийомів вивчали. В.В. Кухарик, Р.К. Петюр, Д.В. Степанова, Д.І. Ткач, А.Ю. Чабан та інші. Зокрема О.П. Сагайдак зазначає, щоб уникнути непорозумінь щодо місця і першості тих чи інших осіб, було встановлено єдиний порядок першості, який, на відміну від попереднього,

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

базувався здебільшого на засадах звичаєвості та був оформлений у вигляді протоколу [1].

Виклад основного матеріалу. Після проведення певних досліджень та аналізу літературних джерел у сфері дипломатичних прийомів та етикету, на нашу думку, можна стверджувати, що дипломатичні прийоми часто відзначаються психологічно мінливими, але завжди значущими церемоніальними жестами: як і в усіх соціальних стосунках, кожен жест чи поза, незалежно від того, стосується це всього тіла чи просто елементу одягу, може вплинути на психологічне встановлення відносин між високопоставленими особами, що своєю діяльністю впливають на процес творення міжнародних відносин. У світі дипломатичних відносин, де все може набути значних масштабів при найменшому неправильному тлумаченні, дипломатичні жести під час офіційних прийомів постають дуже цікавою відправною точкою для дослідження [5, с.33].

Під час спілкування або вирішення будь-яких питань люди повинні дотримуватись певних норм поведінки. Це закріпилося як на громадському рівні, так й у дипломатичному. Справді, дуже важливо поводитись належно і шанобливо ставитися до представників різних країн і народів, інакше наслідки можуть бути незворотними.

Також існує поділ на дві основні категорії дипломатичних прийомів:

- офіційні
- неофіційні

Дипломатичні прийоми – урочисті зустрічі осіб вищого класу, пов'язані єдиними економічними чи політичними інтересами. Подібні заходи можуть влаштовуватися з приводу: на честь широкомасштабної виставки, національного/міжнародного свята тощо. Найчастіше такі зустрічі відвідують видатні політичні чи культурні діячі. Організатору дипломатичних прийомів необхідно заздалегідь розпочати підготовку до урочистостей. Він має вислати запрошення для гостей щонайменше за 10 днів до його початку, ретельно опрацювати офіційну частину заходу. Запрошені, у свою чергу, повинні подбати про вбрання (про те, як саме варто одягатися, йтиметься трохи пізніше). Також важливо пам'ятати, що серед верхів дуже цінується пунктуальність, тож у гостей однозначно немає бути серйозних спізнень [3]. Така поведінка як психологічний аспект у дипломатичних відносинах дуже цінується й опонентами, й друзями.

Підсумовуючи, хочемо підкреслити, що коректне та вдале використання дипломатичного етикету та протоколу в усьому, що стосується дипломатичних прийомів свідчить про кваліфікованість приймаючої сторони та гостей прийомів. А отже, врахування протокольного аспекту, може стати ключовим гарантом стабільності та майбутнього покращення на тлі міжнародних відносин як між державами так і світовими організаціями.

Список використаних джерел:

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

1. Сагайдак О. П. Дипломатичний протокол та етикет : підручник / 2-ге вид., виправл. Київ : Знання, 2012.
2. Чабан А. Ю. Дипломатичний протокол та етикет: навч. посіб. для спеціальності (напряму підготовки) 055 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії». Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2017.
3. Guide du protocole et des usages, Jacques Gandouin, Stock, 1991.
4. Protocol guide, Directorate General for State Protocol, September 2021, Ministry of Foreign Affairs.
5. Recevoir et se mouvoir. La gestuelle dans la réception diplomatique, Pierre Nevejans, Europa Moderna. *Revue d'histoire et d'iconologie*. Année 2015. № 5. Pp. 32-50.

Скиба Михайло Едуардович
студентка 4 курсу бакалаврату,
ООП «Міжнародна інформація»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор,
Ковчина Ірина Михайлівна
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Виникнення передових технологій та утворення нових загроз: політико-психологічні наслідки»

Актуальність проблеми. Актуальність теми полягає в тому, що технології загроз, у тому числі психологічних, постійно розвиваються семимильними кроками та потрібно розуміти, що ми побачимо за вікном вже сьогодні. Разом з цим виникають нові політико-психологічні наслідки.

Технології роблять життя комфортнішим. Наші будинки та міста стають усе розумнішими. Ми можемо зателефонувати другу в Нову Зеландію, відпочиваючи на дивані на іншому кінці світу, замовити каву через додаток, доїхати до іншої частини міста без водія. Все це комфортні для життя умови, які ми створили собі за багато сотень років. Але постають актуальні питання. Чи впливає негативно розвиток технологій на наше життя або на утворення глобальних проблем людства?

Технології впливають майже на всі аспекти життя 21-го століття, від ефективності та безпеки транспорту до доступу до їжі та охорони здоров'я, соціалізації та продуктивності. Потужність Інтернету дозволила сформувати глобальні спільноти, а також легше ділитися ідеями та ресурсами. Однак надмірне використання деяких технологій пов'язують із погіршенням

психічного здоров'я, посиленням соціального розколу та занепокоєнням щодо конфіденційності. З цього виникає багато й політико-психологічних проблем.

Ступінь розроблення проблеми. Зазначимо, що питанням розвитку технологій у глобальній екзистенціальній перспективі займалися такі вчені, як Скольников Євген Борисович, він охарактеризував роль науки й техніки в усьому діапазоні відносин між націями, включаючи питання безпеки та економіки, питання навколишнього середовища, міжнародну економічну конкурентоспроможність, поширення технологій зброї, падіння комунізму, новий зміст відносин залежності та вимогливі нові проблеми національного та міжнародного управління. Він показує, як структура та функціонування науково-технічних підприємств взаємодіяли з міжнародними справами, що призвело до драматичної еволюції світової політики в цьому столітті, особливо після Другої світової війни [6]. Карл Мітч філософськи дослідив найважливіші традиції критичного аналізу технологій: інженерний підхід, який припускає центральне місце технології в житті людини; і гуманітарний підхід, який стосується її моральних і культурних меж [4]. Лі Ньютон опрацював питання трансгуманізму як зі світської, так і з релігійної точок зору. пояснює та демістифікує штучний загальний інтелект і суперінтелект і пропонує практичні поради щодо радикального продовження та омолодження життя. Крім того, у праці досліджується роль блокчейну та криптовалюти в трансгуманізмі та розглядається трансгуманістична економіка, етика, філантропія, філософія та політика [5]. А Джозеф Готліб розглянув космічну колонізацію як вірогідним засобом ефективного зниження екзистенційних ризиків і забезпечення нашого довгострокового виживання [3].

Виклад основного матеріалу. Ми щодня сприймаємо технологію як належне. Ці комфортні, штучні умови життя довели нас до того, що ми вже не уявляємо життя без телефону чи без комп'ютера. Кожної хвилини можемо дивитися актуальні новини з фронту чи з дипломатичного життя країни. Без них ми стаємо неповноцінним суб'єктом сучасного життя людини. Саме це є наріжним каменем проблем розвитку нових технологій з політико-психологічної точки зору.

Пандемія коронавірусу та війна зробила нас ще більш залежними від технологій. "Містер Вотсон, зайдіть до мене, ви мені потрібні". Це були перші слова, які Олександр Грем Белл вимовив на адресу свого революційного винаходу ще в 1876 році, і варто сказати, що цей надійний телефон добре запрацював. Спочатку Белл мріяв, що буде «один у кожному місті». Звичайно, він мав рацію — фактично в наші дні телефон є в кишені кожної людини [1]. Сьогодні корпорації, які займаються виготовленням чипів та смартфонів диктують, яким буде світ завтра чи через десять років. Корпорації є державами всередині інших держав. Таргетування реклами через прослуховування та за допомогою штучного інтелекту робить людину піщинкою у величезному механізмі розвитку технологій та виникнення нових загроз, бо саме кожний із нас в масі визначає, яке буде наше життя, наприклад в інформаційному

просторі чи за його межами. Людська суб'єктність стирається за велетенськими амбіціями одного відсотка людей від усього населення планети. Корпорації диктують нам наші інтереси.

Однак завдяки технологіям традиційний аудіодзвінок витісняється на користь обміну повідомленнями та соціальних мереж як способу спілкування. Ми залежні від розвитку технологій. Якщо ми не пливатимемо за течією швидкого розвитку технологій, то ми залишимося на березі минулого зі своїм скептицизмом.

Еволюція технологій обов'язково веде за собою еволюцію колективного несвідомого. Цікавим елементом у виникненні передових технологій та утворенні нових загроз має трансгуманізм. Це філософський та інтелектуальний рух, який виступає за покращення стану людини шляхом розробки та надання широкого доступу до складних технологій, які можуть значно збільшити довголіття та пізнання [2]. Ньютон Лі писав: «З часів Великого вибуху Всесвіт перебував у постійній еволюції та безперервній трансформації. Спочатку були фізичні взаємодії, потім хімічні реакції, потім біологічні процеси та, нарешті, тепер технологічна еволюція. Оскільки ми починаємо осідлати хвилю людського редизайну, призначення все ще в основному невідоме, а можливості та загрози також зростають. Біологічна еволюція триває, але вона надто повільна, щоб досягти можливостей, доступних сьогодні завдяки технологічній еволюції. Природний відбір методом проб і помилок тепер можна замінити технічним відбором з інженерним проєктуванням. Монополія людства як єдиної розвиненої розумної форми життя на планеті закінчується, доповнена низкою постлюдських втілень, включаючи покращених людей, транслюдей, роботів і кіборгів, оскільки ми наближаємося до технологічної сингулярності. Крім того, те, як ми перебудуємо себе, може докорінно змінити способи функціонування нашого суспільства та поставити ключові питання про нашу ідентичність і моральний статус людини» [5]. "Я вірю в трансгуманізм: як тільки з'явиться достатньо людей, які справді зможуть це сказати, людський вид опиниться на порозі нового типу існування, настільки ж відмінного від нашого, як наше від пекінської людини. Нарешті воно свідомо виконає своє справжнє призначення", — Джуліан Хакслі, перший генеральний директор ЮНЕСКО. Тобто вже на цьому етапі еволюції, ми розуміємо, що людство вже на фізичному рівні хоче себе поєднати з передовими технологіями. Також можна згадати про кріоніку та багато чого іншого. Це все є характерним для сучасного розвитку науки. Звичайно ці всі технології поки що на такому етапі, коли їх можуть використовувати лише певний відсоток людей, тобто є диференціація суспільства на соціальні класи та верстви населення - соціальну стратифікацію.

Підсумовуючи, хочемо підкреслити, що людство постійно еволюціонує від самого початку свого існування. Наше життя складається із плюсів і мінусів. У сфері технологій також, одна технологія приносить користь, але водночас має багато мінусів і навпаки. Сучасний світ приносить нам багато

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

чого нового і цікавого, те що зробить наше життя ще комфортнішим, але не треба забувати й про свою ідентичність, про свою суб'єктність у цьому величезному світі.

Список використаних джерел:

1. Александр Белл назвав свій винахід "видима мова" [Електронний ресурс]. Gazeta.ua. 2018. URL : <https://gazeta.ua/articles/history/aleksandr-bell-nazvav-svij-vinahid-vidima-mova/825050>.
2. Трансгуманізм [Електронний ресурс]. Вікіпедія. 2022. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%B3%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC>.
3. Gottlieb J. Discounting, Buck-Passing, and Existential Risk Mitigation: The Case of Space Colonization. *Space Policy*. 2022. Vol. 60. <https://doi.org/10.1016/j.spacepol.2022.101486>
4. Mitcham C. Thinking through Technology The Path between Engineering and Philosophy. University of Chicago Press, Chicago, IL. 328 p.
5. Newton L. The Transhumanism Handbook / Lee Newton., 2019. – 863 с.
6. Skolnikoff E. B. The Elusive Transformation: Science, Technology, and the Evolution of International Politics. Council on Foreign Relations, Princeton University Press, Princeton, NJ, 336 p.

Федоренко Олексій Анатолійович,
студент 1 курсу магістратури,
ОПП «Міжнародна комунікація»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ковчина Ірина Михайлівна,
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Актуальні проблеми формування компетентностей у міжнародників на факультеті психології в кризових умовах»

Актуальність проблеми. Сучасна Україна, як і всі її громадяни, перебувають у надзвичайно важких кризових умовах. Особливо важко здобувачам вищої освіти. Спочатку COVID, за ним спецоперація росії в Україні, сирени, відключення світла. Усе це погано сприяє формуванню компетентностей у магістрів для майбутньої діяльності.

Потрібно зазначити, що міжнародники не припинили навчання, після отримання ступеня «бакалавр» вони зацікавились наступним ступенем - магістр. Після закінчення поповнять ряди еліти українського суспільства. Для

цього їм потрібно буде застосовувати психологію міжособистісних взаємин у професійній діяльності.

Як нами уже вказувалось у попередніх публікаціях [1], ми свідомо готуємо спеціалістів з міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій на факультеті психології, оскільки фахівець саме такої професії повинен знати основи поведінкових наук, тобто зі спеціальності 053 «психологія», вміти попереджати конфлікти, мати чудову, етичну поведінку, з якої неможливо зчитати подальші дії фахівця, вміти сподобатись опоненту та підписувати угоди, що корисні саме Україні. Прикладом такої поведінки може слугувати діяльність Президента України В.О.Зеленського, який вже довів, що у кризовій ситуації він не залишить народ України, візьме зброю і очолить боротьбу за незалежність і демократичні цінності. Саме такі люди є прикладом та натхненниками для інших громадян. Президент у своїй діяльності, зокрема міжнародній, розв'язує складні завдання психологічного спрямування.

Ступінь розробленості проблеми. Даними питаннями – особливостями формування компетентностей у здобувачів вищої освіти, зокрема міжнародників на факультеті психології, займаються Т.В.Андрущенко [2], яка досліджує психологічну специфіку соціальної активності молоді та політичні проблеми, пов'язані з такими процесами як у світовій практиці, так і у вищих навчальних закладах; І.М.Ковчина [3], присвячує свої праці підготовці студентів-міжнародників, психологів, розробляє концептуальні ідеї щодо введення нових форм навчання під час on-line підготовки, формуванню компетентностей у здобувачів вищої освіти; М.В.Панченко [4], праці якої присвячено психологічним та організаційним чинникам підготовки здобувачів під час самостійної роботи, що актуалізує дистанційне навчання у важких кризових умовах, які склалися в усій системі освіти України та інші професійні педагоги-науковці.

Виклад основного матеріалу. Стратегія людського розвитку на 2021-2-23, яка затверджена Кабінетом Міністрів України 9 грудня 2021 р. № 1617-р під номером три заклала завдання сформуванню всебічно розвинену особистість, людину, патріота своєї Батьківщини, України, а Батьківщина сприятиме духовному розвитку індивідуума, створенню можливостей для творчості, самореалізації людини незалежно від віку, у всіх напрямках, особливо у спортивному та культурному. Оперативною метою в цій цілі є завдання із забезпечення населення не тільки доступними, але й високоякісними культурними послугами для підвищення культурного та духовного рівня.

Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки, яка схвалена Кабінетом Міністрів України 23 лютого 2022 № 286-р. В ній вказується, що основне змістове наповнення вищої освіти визначається стандартами вищої освіти нового покоління. Таке оновлення базується на компетентнісному підході. Додаткове регулювання у підготовці фахівців унормоване й прийняте на законодавчому рівні. Це дає можливість посилити увагу до формування компетентностей у здобувачів вищої освіти, особливо в

умовах сучасної кризи, та більше сприяти якісній підготовці фахівців за відповідними спеціальностями.

Тому на сьогодні є надзвичайно важливим міжособистісні взаємини у професійній діяльності. Психологія міжособистісних взаємин у професійної діяльності

Аналізуючи підготовку фахівців-міжнародників та спираючись на Стандарт 291 [5] з підготовки міжнародників-магістрів та Стандарт 053 з підготовки психологів-магістрів [6], маємо цілі навчання, а саме – підготувати фахівця, який може й бажає виконувати складні завдання у міжнародному просторі, вирішувати проблеми з професійної діяльності всіма засобами, зокрема й психологічними, бути здатними правильно оцінювати як поведінку противника (наприклад, президента росії та її громадян) так і поведінку друзів нашої країни.

Вивчаючи Стандарти, ми дійшли висновку, що насамперед повинні турбуватися про права фахівців, і це правильно, оскільки наші найперші права записано в Конституції України, які не можна порушувати.

У Стандарті 053 «Психологія» для підготовки магістрів [6] зафіксовано формування такої компетентності, як уміння або здатність, застосовувати набуті знання під час виконання практичних ситуацій. Практичні ситуації зустрічаються у міжнародній практиці чи не щодня: зустріч з громадянами країни, в якій працює дипломатичне відомство, зустріч з іншими дипломатичними представниками й колегами. Тобто, міжнародник щодня і щогодини зустрічається з великим числом людей.

Оскільки в Україні існує кризова ситуація, яку росіяни назвали спецоперацією, а насправді це повномасштабна війна, то на плечі міжнародників-дипломатів й інших фахівців-міжнародників, також кризових психологів, психологів-практиків лягає виконання надзвичайних функцій: по-перше, показати та розповісти усьому світу справжню історію так званої спецоперації в Україні, по-друге, допомогти ЗСУ перемогти ворога, по-третє, надати допомогу всім тим, хто перетнув кордони України з іншими країнами світу. Це і є загальна компетентність за Стандартом для магістрів-психологів (ЗК1) та інтегральна компетентність для міжнародників – мати здатність до розв'язання складних завдань у сфері міжнародних відносин.

Підсумки. Підсумовуючи наше дослідження, ми упевнені, що формування компетентностей у здобувачів вищої освіти, зокрема магістрів-міжнародників на факультеті психології є надзвичайно важливим завданням вищої освіти у кризових умовах сьогодення. Кризові умови закінчатся, а наша держава отримає високоінтелектуальних фахівців, здатних до розв'язання й практичних міжнародних проблемних ситуацій, й практичних психологічних проблем, які виникатимуть у повсякденній важкій діяльності міжнародника і психолога у регіонах світу. Ще раз підкреслимо, що без взаємодії фахівців, колег підготувати висококваліфікованого фахівця неможливо. Тому будемо й у

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

подальшій роботі особливу увагу звертати на інтеграцію наук, інтеграцію фахівців. В цьому нам допоможуть фахівці-психологи.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко Т.В., Ковчина І.М., Панченко М.В., Мельник В.В., Хворостянко Н.А. Використання сучасних ІКТ у теоретичній підготовці майбутніх фахівців з міжнародної інформації у закладах вищої освіти. *Наукові записки. Серія педагогічні науки*. Випуск СЛІ (151). Київ, Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2021. С.3-13.
2. Андрущенко Т.В., Хворостянко Н.А. Специфіка соціальної активності молоді: психологічний вимір. *Габітус. Науковий журнал з соціології та психології*. Випуск 22/2021. С.129-133. URL : <http://habitus.od.ua/22-2021>
3. Андрущенко Т.В., Ковчина І.М., Панченко М.В., Пасічніченко С. В. Актуальні проблеми формування компетентностей у студентів – майбутніх фахівців з міжнародних відносин. *Наукові записки: [зб. наук. статей] / упор. Л.Л. Макаренко*. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. Випуск СХХХVI (136). С. 5-13. (Серія педагогічні науки).
4. Ковчина І.М., Панченко М.В. До проблеми організації самостійної роботи студентів-міжнародників. *Наукові записки: [зб. наук. статей] / упор. Л.Л. Макаренко*. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. Випуск СХХХVIII (138). С. 106-118. (Серія педагогічні науки).
5. Стандарт вищої освіти. Рівень вищої освіти – Другий (магістерський) рівень. Ступінь вищої освіти – Магістр. Галузь знань – 29 «Міжнародні відносини». Спеціальність – 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» [Електронний ресурс]. Київ, 2020. 18 с. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2020/08/05/291-mvskrs-magistr.pdf>
6. Стандарт вищої освіти України: другий (магістерський) рівень, галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальність 053 «Психологія» [Електронний ресурс]. Київ : МОН, 2019. 14 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/04/25/053-psikhologiya-mag.pdf>

Шуманова Анна Леонідівна
студентка 4 курсу бакалаврату,
ООП «Міжнародна інформація»,
Факультет психології
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук, професор
Ковчина Ірина Михайлівна,
НПУ імені М.П. Драгоманова

«Місце і роль НАТО в системі глобальної і європейської безпеки: психологічний аспект»

Актуальність проблеми. Перехід до 21 століття послугував трансформації та глобальним змінам у безпековому просторі. Події на світовій

арені виявили нові особливості та суперечливі тенденції світового порядку, потужні виклики та загрози міжнародній безпеці. Процес глобалізації впливає на зміни у світовій політиці. Все більше країн потребують створення та розвитку міжнародних інституцій на глобальному рівні. Розвиток країни тісно пов'язаний із формуванням сучасного простору безпеки та стабільності. Міждержавні механізми миру та безпеки, створені в біполярному світі, зіткнулися з новими загрозами. Це сприяє формуванню регіональної та глобальної систем безпеки, у тому числі психологічної.

Ступінь розроблення проблеми. Зазначимо, що питання ролі НАТО в системі глобальної і європейської безпеки вивчали В. Шатун, С. Тимофєєв, Ф. Мехдізаде, Р. Гарат та інші вчені. Зокрема, О. Сосін, В. Воронкова та О. Постол зазначили, що орієнтація України до Європи і аналогічно до НАТО відкриває перед Україною кращі перспективи в плані формування в ній процесів, які забезпечують перехід суспільства від індустріального до постіндустріального розвитку, а також входження її до сучасної глобальної системи міжнародного поділу праці [1].

Виклад основного матеріалу. З кожним роком спостерігається стійка тенденція посилення ролі НАТО у вирішенні військово-політичних конфліктів. Інтерес до вирішення конфлікту був пов'язаний із зникненням основної функції НАТО щодо стримування радянської військової загрози після закінчення холодної війни та розпаду Радянського Союзу. Функція врегулювання конфліктів допомагає підтримувати та оновлювати Європейський Союз і забезпечувати стабільність військово-політичних відносин між європейськими країнами. НАТО несе відповідальність не лише за забезпечення безпеки своїх країн-членів, а й своїх партнерів. Завдяки цьому НАТО відіграє більш важливу, ніж будь-коли, роль у забезпеченні колективної безпеки, яка сьогодні має не лише військовий, але й політичний та економічний вимір. Останнім часом все частіше лунають завдання із вирішення психологічної безпеки людства загалом й кожного мешканця планети індивідуально. Здатність економічно, політично, психологічно примушувати до миру та активної миротворчості. Після закінчення холодної війни альянс був безпосередньо залучений у чотири конфлікти: у Боснії та Герцеговині, Косово, Македонії, Афганістані та опосередковано в Іраку [2].

Також НАТО доповнює врегулювання військово-політичних конфліктів інформаційною-психологічною діяльністю, яку проводить кожна країна і метою якої є роз'яснення громадськості політики та місії Альянсу. Програма громадської дипломатії допомагає громадськості орієнтуватися в питаннях безпеки. Ці цілі досягаються шляхом поширення інформації та організації програм для тих, хто психологічно впливає на громадську думку: журналістів, представників наукових та парламентських груп, молоді, освітян та інших цільових груп [3].

Отже, загалом НАТО сьогодні є активною організацією, яка працює в зонах конфліктів. Діяльність організації також відбувається за межами «зони

Збірник наукових праць учасників круглого столу «Актуальні проблеми психології в умовах кризових ситуацій»

відповідальності» НАТО, наприклад, у Північній Африці та на Близькому Сході. Керівництво Альянсу залишається задоволеним роллю лідера миротворчих операцій у світі, що свідчить про можливість розширення таких функцій у осяжному майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Соснін О. В., Воронкова В. Г., Постол О. Є. Сучасні міжнародні системи та глобальний розвиток. Київ: “Коло”, 2015. 556 с.
2. Тимофеев С. П., Шатун В. Т. Роль НАТО в запобіганні конфліктам у світі та протидії міжнародному тероризмові. *Світова та європейська інтеграція: навч. посіб.* Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. С. 38-40.
3. Федонюк С. В., Лажнік В. Й., Моренчук А. А., Романюк Н. І. НАТО: історія, структура, діяльність, перспективи: навч. посіб. Луцьк РВВ “Вежа” Волин. націон. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. 258 с.